

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Ідея створити таку ікону з'явилася у військових священників (сьогодні в Україні налічується близько 500 капеланів, більшість з них проходять службу на сході України) та у ветеранів АТО, котрі захотіли мати свій власний образ ікону.

На іконі зображені українські воїни різних епох: рівноапостольний князь Володимир, руський воїн, гетьман України Іван Мазепа з булавою в руці, у похідних військових латах з козаками, старшини армії УНР, січовики та Чорні запорожці, повстанці УПА. По ліву руку Матері Божої — продовжувачі традицій українського лицарства: бійці "Самооборони Майдану", добровольчих батальйонів, Збройних сил України, що з жовто-блакитним знаменом зібралися навколо свого небесного покровителя українського воїнства Архистратига Михаїла.

Ікона захисниці українського воїнства

У Михайлівському Золотоверхому соборі Києва освятили ікону Покрови Матері Божої — покровительки українських воїнів, яка стане головною іконою Збройних сил України.

В освяченні взяли участь голова Синодального управління військового духовенства УПЦ Київського Патріархату митрополит Іоан та намісник Святійшого патріарха митрополит Еліфаній. "Сьогоднішній день можна назвати тим днем, коли українські воїни отримали свій образ, своє знамено, свій знак молитви до Бога. Він створений як образ захисниці українських воїнів", — сказав під час освячення ікони митрополит Іоан. Київський художник-іконописець Юрій Нікітін, пензлю якого належать лики святих в

багатьох церквах та цілий іконостас в одному з храмів Вишгорода, зобразив внизу ікони червоні маки як символ крові, якою повсюдно полита українська земля. Під час освячення священники помолилися за незалежність України та за її захисників, які перебувають у зоні бойових дій. Участь в молитві за Україну взяли військові священники (капелани) УПЦ Київського Патріархату, які протягом останніх двох років перебувають на фронті та опікуються українськими воїнами у бойових підрозділах.

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка розпочинає прийом літературно-мистецьких творів

З 1 вересня по 31 жовтня включно нинішнього року Секретаріат Комітету прийматиме супровідні документи на твори та роботи, висунуті на здобуття Національної премії 2018 року, за адресою: 01001, м. Київ, вул. Прорізна, 2, 4-й поверх, кім. 404-405, у робочі дні тижня (у п'ятницю — до 16.45; 31 жовтня — до 17.00).

зиції щодо участі твору у конкурсі лише в одній номінації — "Література, публіцистика, журналістика", "Музичне мистецтво", "Театральне мистецтво", "Кіномистецтво" або "Візуальне мистецтво".

Експерти, члени Комітету, культурні інституції, які представляють твір чи роботу на здобуття Національної премії, подають до Секретаріату Комітету представлення за формами, які розміщено на сайті Комітету у розділі "Порядок висунення творів" (див. пункт 3. Перелік та правила оформлення документів).

До представлення додаються: анкета, заповнена особисто кандидатом (див. Додаток 3); згода на обробку персональних даних (див. Додаток 4); публічні відгуки у пресі на представлений твір чи роботу, (оригінали або ксерокопії — в одному примірнику); книги, каталоги художніх робіт, аудіо- та відеозаписи, висунутих творів і робіт у 5-ти екземплярах.

Консультації надаються за телефонами: 270-59-49, 278-11-93, E-mail: taras_kom@ukr.net.

Секретаріат Комітету

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА ЗМІ

2

СПРАВА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

4-5

ВОЛОДИМИР СЛЄПЧЕНКО І ЙОГО ПОРТРЕТИ

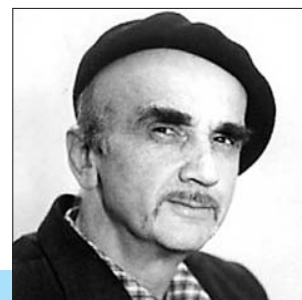
8-9

РОДИННЕ ЧАСТУВАННЯ ВІД ВАЛЕНТИНИ АНТОНЮК

12

РОЗПОВІДАЄ ЮРІЙ ЛОГВИН

14-15

Члени Комітету, експерти, культурні інституції відповідно до Положення про Національну премію України імені Тараса Шевченка можуть внести пропо-

Василь ЛИЗАНЧУК, доктор філологічних наук, заслужений професор Львівського університету імені Івана Франка

Однак кожний з нас, залежно від світоглядної позиції, відчуває, розуміє, що інформаційно-психологічна та військова агресія Російської Федерації проти України спричинила низку політико-ідеологічних, соціально-економічних маніпуляцій, коріння яких в гібридній війні, що йде на всіх фронтах — в економічній, соціальній, політичній, військовій та, що найважливіше, гуманітарній сферах.

Про різні форми і методи гібридної війни, маніпулятивної пропаганди, про їхню морально-духовну шкідливість слід мовити з перейнятістю безпекою людини, родини, суспільства, України, держави. Привертаю увагу до кількох аспектів цієї проблеми, пов'язаних з відсутністю глибоких знань у багатьох політиків, депутатів, службовців, журналістів...

Нерозуміння тих чи інших термінів, плутанина, підміна понять призводить до втрати українськоцентричних засад, професійного патріотизму, свідомого чи підсвідомого підспівування московському агресорові та іншим імперськи мислячим претендентам на одвічно українські землі.

Досі чимало політиків, журналістів, службовців, депутатів плутають поняття держава і Україна. Найпростіше розуміння таке: держава — це своєрідна структурна організація, інститути якої мають служити суспільству, організовувати життя людей на принципах правдивості, взаємоповаги, доброчинності, моральності, права, демократизму, соціальної справедливості тощо. Україна — це наша Мати, джерело життєдайності, національного духу, це — Богом дана наша святиня.

Якщо ми сприймаємо Україну і Державу як єдине ціле, в органічній єдності і заради їхнього розквіту сумлінно працюємо, то це прекрасно, бо здійснюємо ідеал. Але дуже часто, і ми це бачимо, відчуваємо, що Україна і Держава сутнісно не збігаються, більше того — є антиподами. Це треба розуміти і не паплюжити Україну, не плутати її з державними інститутами, які потрібно не лише підтримувати і хвалити, а й конструктивно, аргументовано, доброзичливо, принципово критикувати представників державних інституцій за те, що не дбають про матір-Україну, її національне утвердження, ігнорують потребами громадян, які довірили їм управляти державними процесами, дбати про суспільні інтереси, а не лише про

Про громадянську позицію і професійні стандарти

Добре, що нарешті авторитетні європейські та американські уми почали усвідомлювати, що на Україну напала Російська Федерація і українці себе захищають.

свої захланні, егоїстичні, особисті аморальні потреби.

Російська маніпулятивна пропаганда спрямована і проти України, як божистого явища, і проти української держави, як інституційного явища, проти утвердження української національної ідентичності.

Українське суспільство потребує соборної внутрішньої інтеграції. Але на яких засадах? Безперечно, на принципах спільної глибинної історії, національних інтересів, системи безпеки і аж ніяк не на тлі псевдооб'єктивності, космополітизму, малоросійства. Журналісти мають розуміти роль науки, передусім правдивої історичної науки, бо без неї не може бути України, її майбутнього, не може бути української держави. Аморально, безвідповідально, якщо журналісти України беруть участь у маніпуляції історичними фактами, подіями, явищами, це — великий гріх. На жаль, досить часто нав'язують інтелектуальний примітив під гаслом постмодернізму, що негативно впливає на формування індивідуальної і масової свідомості. Це трактування можна підтвердити історичними дослідженнями багатьох видатних вчених, інтелектуалів, публіцистів, таких, як наприклад, В. Горбулін, С. Грабовський, Я. Калакура, Л. Масенко, І. Михайлин, В. Монастирський, В. Огризко, В. Торба, І. Фаріон, О. Шаблій та ін.

Я посилаюся на ортодоксального хасида Ашера-Йозефа Черкаського, який залишив Крим одразу після окупації російськими загарбниками, пішов на фронт добровольцем, став волонтером. Нині він депутат Дніпровської міськради. Його короткий, але глибоко змістовний вислів: “В Україні Росія прагне захопити не просто територію. В Україні їй потрібна історія Русі, щоби позиціонувати себе як давню державу”.

Російсько-українська війна довела, що ворог наступає там, де є зволікання з формуванням української національної ідентичності, де на задвірках українська мова, національна культура. Це розуміє ортодоксальний хасид Ашер-Йозеф Черкаський, а багато українців, які вважають себе елітою (сюди належать також журналісти), ніяк не можуть усвідомити, що “українськоцентричність, україноорієнтованість, національна самосвідомість” (Л. Волошина) — є головними передумовами економічних і військових успіхів України.

Газети публікували повідомлення, що у Святогорську Донецької обл. відбувся Медіа Форум “Донбас у медіа: від популізму до фактів”. Тут Анастасія Станко, Олексій Мацука, Тетяна Попова та інші знову закликали зменшити мову ворожнечі в українських медіа. Деякі іноземці повчали українських журналістів толерантності, жодним словом не згадуючи не лише про російсько-українську війну, а на-

віть слів “Росія”, “війна” не вимовляли, боялися як чорт ладану. Невже їм не зрозуміло, що є агресор — це Російська Федерація, є великі жертви, на загарбаній українській території є російські військові, є найманці, є колаборанти, є сепаратисти, є зона бойових дій.

Під час виступу на з'їзді журналістів України, у публікаціях “Про війну... цінностей”, “Україноцентризм і стандарти журналістської професії”, “На цвинтарі розстріляних ілюзій”, “Історична правда — головна гуманітарна зброя” та ін. я наголошував, що українські ЗМІ покликані називати українських героїв — героями, подвиг захисників України — подвигом, сепаратистську зраду — зрадою, російську брехню — брехнею, московський злочин — злочин, російських блюдолизів — аморальними блюдолизами, московську агресію — агресією. Потрібно проводити чітку лінію між добром і злом, бо “моральний нейтралітет” та “етична амбівалентність” є серйозною загрозою українській журналістиці (Мирослава Барчук). Журналістська творчість українських працівників ЗМІ має ґрунтуватися на засадах україноцентризму, що є передумовою громадянської позиції, захисту українських національних цінностей.

Заклики до миру за будь-яку ціну породжують небезпечне явище: мовиться про можливу деморалізацію наших воїнів, моральне роззброєння. Нав'язана дискусія про якесь протистояння між стандартами журналістської професії й патріотизмом — це, вибачте, нісенітниця. В Україні війна. Справжній український журналіст поєднає громадянську позицію і професійні стандарти. Аморально підпадати під фальшиві гасла, мовляв, не можна застосовувати “мову ненависті”, а надавати слово опонентам, бо у них інша точка зору, інший погляд на ситуацію. І тоді буде справжня дискусія. Вибачте, це — повний абсурд, бо про що можна дискутувати із загарбниками та їхніми підлабузниками? Московська маніпулятивна пропаганда спрямована на те, щоби заколисати пильність українців, розвіяти їхній національний дух. Цьому також служать такі, як Руслан Коцаба. Свою промосковську позицію він фарбує ритуальними фразами: “Я так думаю. Це моя думка”. Чи ми повинні мирно жити з такими, як Руслан Коцаба? Адже їхня риторика, перефразували поета Василя Кухту, випускника нашого факультету журналістики, — це маніпулятивна контрабанда слів. Соціально небезпечним у журналістиці Іван Франко вважав тип *гіпокрита* — лукавої брехливої людини. Нині таких журналістів називають “корисними ідіотами”, які цілком серйозно важливі теми намагаються заговорити “мовою ненависті”, пустопорожніми дискусіями про стандарти журналістської професії.

Журналістські стандарти — це не безликість, безкрилість, не нав'язування думки, що журналіст якась планетарна істота, безнаціональне створіння, що у нього немає Батьківщини, що він без роду-племени. Ні! Сподіваюся, що Ви погодитеся зі мною: головні вимоги журналістських стандартів — подавати ретельно перевірену, правдиву інформацію, не брехати, не маніпулювати “розп'ятими хлопчиками” і “знищеними синичками”, а бути морально чесним з читачами, глядачами, слухачами, всесесним перед собою, черпаючи ці якості з колодязя національного духу. Найоптимальніший спосіб розвивати власну здатність мислити самостійно — це читання інтелектуальної, правдивої літератури, що є найкращою “протиотрутою” від будь-яких російських маніпуляцій та підступів інших ворогів України.

Відомо, що інформація — товар. Але який зміст цього товару, якою енергією насичений? Що продає журналіст — істеріку, паніку, розпач, безвихідь, чи розповсюджує історичну й сучасну правду, рекомендує оптимальний спосіб вирішення проблеми, навіює позитивні емоції, формує впевненість, переконання, що наша головна зброя — Правда — переможе?

Безперечно, терміни, поняття — це тонка морально-психологічна матерія. Треба вміло, виважено, мудро оцінювати ситуацію на окупованих частинах Донецької та Луганської областей, в Автономній Республіці Крим, щоби не образити тих жителів, які за духом є українськими громадянами, але вимушені жити на загарбаних московськими військами територіях. Але як називати ту людину (громадянина України), що взяла московську зброю, бо, мовляв, не мала роботи, а нині вже при ділі, бо воює проти української держави? За будь-яких обставин людина має право вибору: йти захищати свій Донбас від московських загарбників, чи їм прислужувати. Є й такі здорові чоловіки з Донеччини і Луганщини, які на мирній території зайняли позицію очікування, розважаються в ресторанах й нарікають на Україну, коли мовляв, вона припинить війну. Невже до них не доходить правда про причини російської загарбницької політики стосовно України? Чи їх влаштовує пекельне болото, яке створює моксельсько-російський агресор?

На жаль, багатьом політикам, депутатам, службовцям, журналістам, громадським діячам треба нагадувати, що війна в Україні не громадянська, а російсько-українська.

Відомий в Україні і світі науковець Олександр Савченко у книзі “Антиукраїнець, або Воля до боротьби, поразки чи зради” ще і ще раз нагадав, що вічним історичним ворогом України є Росія. Піраміда потреб, розроблена Абрахамом Маслоу, для росіян трансформувалася так, що загар-

бання чи знищення України є їхньою базовою, фізіологічною потребою, яка рейтингом іде одразу після “водки” і “хвоста сельодкі”, їжі... Цей нездоровий феномен російського суспільства обумовлений крадіжкою української історії, української церкви, українських героїв, українських культурних діячів, українських земель, а також зросійшенням значної частини етнічних українців, які стали російською елітою і, на превеликий жаль, частоту-густо ці “елітарії” є лютішими до українців, ніж моксельці-росіяни.

Не тільки журналісти, а й політики, службовці всіх рівнів, депутати мають знати правдиву історію, тому треба читати, вчитися думати, працювати над собою безупину, аналізувати, щоби бути професійним патріотом. Адже непрофесійність багатьох журналістів — це головна проблема українських ЗМІ, яка потребує першочергового розв'язання. На мою думку, має бути створено надійний заслін “інформаційному мотлоху”. Патріотично професійні, неупереджені, достовірні, незамовні, не суб'єктивні, позбавлені “джинси” матеріали мають бути основою змістової діяльності незалежних ЗМІ.

“Якщо свобода слова антиукраїнського спрямування, то кому потрібна така свобода слова?” Відповідь на це питання я дав у статті, яку під таким заголовком опублікувала газета “Слово Просвіти”. Нагадую, що розуміння свободи слова і відповідальності журналістами, політиками, громадянами України можна поділити на три частини.

а) Частина журналістів, політиків, громадян України розуміє свободу слова як усвідомлену потребу творити добро і ставить її на службу високому морально-духовним принципам, українським національним прагненням, світим, здоровим інтересам людини.

б) Друга частина журналістів, політиків, громадян України тлумачить свободу слова як уседозволеність і застосовує її для власного самовивищення, піару, корпоративної вигоди, що нерідко перетворюється на політичне блюзнірство стосовно інтересів національного державотворення.

в) До третьої частини належать журналісти, політики, громадяни України, які використовують свободу слова для руйнування українського державницького мислення, розмивання національних почуттів, морально-психологічного пониження патріотів усіх віків, політико-ідеологічного цькування українськості, насаджування психології угодства, формування в українців особливої форми російської свідомості, характерними ознаками якої є малоросійство, яничарство, манкурство, “хахлуйство”.

Доречно згадати слова Блаженнішого Любомира Гузара, які, на мій погляд, мають безпосередній стосунок до кожного з нас: “Багато хто думає, що мир — то відсутність війни. Але мир це є дещо більше. Мир — це й добрі стосунки між людьми, коли ми не брешемо один одному, не шукаємо вигоду, не бажаємо зла. Мир треба нести кожного дня, кожного дня треба налагоджувати контакти між людьми, шукати доброго спілкування”.

Світлана БРЕСЛАВСЬКА,
член НСПУ, Івано-Франківськ

Книга притч Євгенових

Баран Є. М. Недописана книга... Щоденникові медитації, афоризми. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. — 116 с.

Баран Є.М. Недописана книга... Частина інча... Щоденникові медитації, афоризми. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. — 188 с.

менників. Замало конструктивної критики і конструктивних (стратегічних) критиків” [Ч. 1, с. 82].

Поділений на окремі пункти текст можна розібрати на цитати — скажімо, про політику: “Принцип української політики: потреба не в розумних людях, а в “правильних” партійних механізмах...” [Ч. 1, с. 52], чи, хоча б, про побут: “Не пускайте побут у свій світ, інакше світ перетвориться у суцільний побут...” [Ч. 1, с. 57], або про роль традиції: “Культура читання, як і культура побуту, політики, економіки, плекається традицією” [Ч. 1, с. 45]. Таке конструювання думки характерне саме Є. Барану.

На тлі аналітичного препарування суспільних та СучУкрЛітературних явищ, автор мимоволі обертає погляд всередину, адже в світі суцільної профанації Людина Мисляча просто Не має права Не бути егоцентриком. Не потрібно духовно-душевного вивертання, достатньо окремих натяків. Називаючи себе “людиною, яка досі внутрішньо боїться, що хтось “старший” зробить їй зауваження” [Ч. 1, с. 67], автор зізнається: “...я завжди сумніваюся. Навіть тоді, коли твердий в переконаннях і писанні. Можливо, у писанні твердіший...” [Ч. 1, с. 55]. “Люди добрі, суть не в тому, що я минаюся. Суть в тому, що світ, як дитячий льодяник, тане, а я не можу зрозуміти, що я роблю в сій дешевій цукерці?!” [Ч. 1, с. 46]. Краще не скажеш. Хочеться гукнути: Браво! Бо це — про кожного з нас, хто відчуває себе смертельно самотнім, піщинкою в оці глобалізаційного монстра.

Постійно перебуваючи серед слів, в словах, зі словами, Євген бере на себе відповідальність стверджувати: “Сенс не в словах. Сенс в проростанні до слів. Ось камінь спотикання. Тому нема сенсу говорити. Є сенс мовчати” [Ч. 1, с. 24]. Та однозначності, як і одновимірності, не існує, і знову виникає протиріччя: “Чим більше слів, тим більше підтекстів. Чим більше мовчання, тим більше непорозуміння. Отой “золотий перетин”, ніби двері в інший світ. Майже неможливо знайти” [Ч. 1, с. 14]. “Людині думаючій інколи легше повіситися, аніж знайти адекватного співрозмовника...” [Ч. 2, с. 105] — як перехід до другої частини “Недописаної книги...”

“...Частина інча” ретельніше фіксує все, що відбувається з автором і навколо нього протягом 2016 року. Короткі біографічні згадки про родину, коментарі стосовно навкололітературних подій, дат, урочистостей, поїздок, думки з приводу смертей визначних українців, викладені в хронологічному порядку їхнього проживання. Від Проби 10-ї (так названі розділи), до Проби 16-ї ми знову бачимо Євгена Барана — есеїста і критика, який у коротких відгуках аналізує прочитані книжки, приводить як цікаві зразки (містифікації)

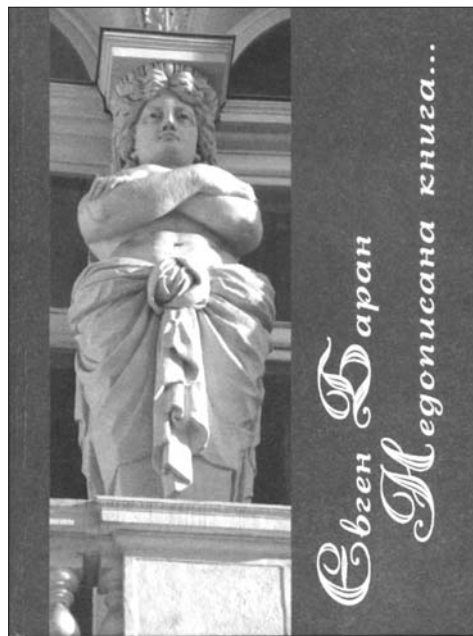
Беремо на себе непросте завдання дати об’єктивну оцінку, хоча, в підсумку, вона все одно виявиться суб’єктивним поглядом на книжку з двох частин: “Недописана книга... Щоденникові медитації, афоризми” та “Недописана книга... Частина інча...”. Автор — Євген Баран.

листування Т. Шевченка з П. Кулішем, так і виключно-провокативні строфи сонету дивного тандему В. Герасим’юк-І. Рима-рук; проявляє, можливо, більше чоловічі, ніж фахові, сентименти стосовно силаботонічних рефлексій окремих поетес; дає визначення літературі: “Література — се намагання свої дитячі мрії і страхи перевести у сакральні сюжети. Здебільшого — безрезультатно...” [Ч. 2, с. 116] та ін.

Проте серед цього нагромадження літератури і літературщини (як каже сам Євген), проростає Є. Баран-громадянин — правдиво різкий і переконливий в своїй хворобливій українськості. “...Українська література ніколи не мала сенсу. Лише той,

аби малоросу запхати в задницю качан капусту і змусити його кричати, що він — українець” [Ч. 2, с. 177]. Як кажуть, слів з пісні не викинеш! Але є щось фатальне в згадці про смерть В’ячеслава Чорновола, і в коментарі про загибель людей на Світлодарській лузі, в той час, коли Уряд здійснював махінації з “Приватбанком”: “...Якщо ми все це терпимо і сприймаємо, то українська кров, принаймні з 22 січня 2014 року, на наших руках. Але якщо нас ця кров не шокує, то ми вже давно не громадяни...” [Ч. 2, с. 179]. За межею болю — питання історичного порозуміння — вже не кажемо взаємопрощення! — поляків з українцями, яке, в силу ментальної специфіки, не буде вирішене ніколи (“На жаль, у більшості поляків комплекс державницької зверхності, панськості переважає над стратегією українсько-польського шукання розумних компромісів...” [Ч. 2, с. 69], “Якби ми виставляли полякам рахунок за минулі кривди, то на Страшному Суді ці кривди розглядалися би вічність” [Ч. 2, с. 69]), як ніколи не матиме правдивого пояснення прив’язка трагедії Бабиного Яру лише до одної — не української! — нації: “...серце мені боляче за Оленою Телігою і сотнями тисяч українців, розстріляних у Бабиному Яру, і мільйонами тих, які знищені Голодомором і сталінським те-

рором. Боляче тому, що воно — українське. І се моє право, і мій біль...” [Ч. 2, с. 82].

Євген Баран може бути самоіронічним, буває суперечливим у літературно-художніх смаках, але він безкомпромісний у питаннях національної ідентичності і в поглядах на українське державництво. “Націоналізм” Дмитра Донцова, “Чорні рядки” Андрія Чайковського, “Від легенд до правди” Лонгіна Цегельського, “Щоденники” Євгена Чикаленка, цитати з яких зачитуються, — все це коло зацікавлень Чоловіка, який прагне осягнути причини перманентної бездержавності країни, що ось уже двадцять п’ять років вважається, ніби то, незалежною: “...Те, що влада в Україні є саме такою, а не інакшою, — рабська безвідповідальність вічно голодних. Вони не хочуть держави, вони завжди хочуть їсти...” [Ч. 2, с. 123], “Пройдіться по галицьких патріютах постсовітської доби: подивіться, де вони працюють, і ким; зверніть увагу на їхні статки і прибутки; поцікавтеся, де живуть, чи навчаються їхні діти, — і ви зрозумієте, чому можна любити паперову Україну без любові до землі, на якій народився...” [Ч. 2, с. 16]. Відверто і без загортання в папірці мішанського лицемірства.

Актуально, бо живемо, чи прагнемо жити, в час говоріння і вибалакування правди. Та чи знаходять ті зерна правди благодатний ґрунт в суспільній свідомості, чи розсипаються на порох серед каміння ігнору і злоби, що час від часу летить в того, хто цю потворну правду вкотре витягує перед очі вишиванкових співгромадян, толерантних — чи безпринципних? — до питань мови і нації?! Треба мати приреченість Касандри, чи терпіння Сізіфа, аби саме так, на рівні підсвідомості, вболівати за все, що називається Україною, і так усвідомлено, на рівні Франкового пса “гавкати раз в раз, щоби вона не спала” (Іван Франко “Сідоглавому”).

Що ще додати? Хіба один уривок з “Частини інчої”: “А я вже стільки бив головою об мур мужицької впертості, і мур стоїть, як стояв, а я ходжу з розбитою головою і закривавленим серцем. І нам, що вас любимо і для вас працюємо, лишається одно: або з вас, мужиків, зробимо народ, або упадем” [Ч. 2, с. 30]. Так, це — цитата з виступу Василя Стефаника перед русівськими селянами 1909 року, але в цій цитаті більше Євгена Барана, ніж самого Стефаника. Як кажуть у нас, в Галичині, і нема на то ради...

Закінчуючи огляд “щоденникових медитацій”, повернімось до того, з чого почали. В контексті “Недописаної книги...” Багатозначно. Для роздумів.

“Блажен муж, що за радою несправедливих не ходить, і не стоїть на порозі грішних, і не сидить на сидінні злоріків...” (Псалми Давидові).

Можна сказати більше, та чи потрібно?!

Сергій БІЛОКІНЬ,
доктор історичних наук, Київ

Чекісти і справа-формуляр Михайла Грушевського

Свого часу я мав честь знати кількох діячів (Всеволода Михайловича Ганцова, Бориса Федоровича Матушевського, Юрія Львовича Юркевича, Євгенію Яківну Рудинську), репресованих у справі “Спілки визволення України”, часто з ними зустрічався. Незалежно від строків, які вони відсиділи чи перебули у засланні, загалом їхнє життя було мученицьке й страшне. Рухаючись до його кінця, вони мріяли про реабілітацію. Зверталися до влади, одержували відмови, мовляв, їх судили гласним, публічним судом, отже, реабілітації бути не може в принципі. Вони просто втомились, і це можна по-людськи зрозуміти.

Наприкінці “перестройки” (точніше, перебудови партійного апарату) перший заступник прокурора УРСР вніс “протест” у справі “СВУ”. 11 серпня 1989 року на пленумі Верховного Суду УРСР його “уважно розглянули”. Офіційне ставлення до “СВУ” було змінено на цілком протилежне. Як висловлювались юристи, справу “припинили”. Почалися публікації, мовляв, ніякої антирадянської організації не існувало.

Протягом багатьох років обмірковування проблем, пов’язаних із “СВУ”, будувалося як похідне від протиставлення: така організація існувала чи її не було? Нагромадження великої кількості різнорідних матеріалів ставить питання інакше: чи існувала в 1920-х роках в Україні політична опозиція? На це питання історична наука вже дала однозначну, добре обґрунтовану відповідь. Відкопи самостійну Україну було придушено (1921), політична опозиція не просто існувала. Вона виявлялась, наприклад, у формах селянської війни, тож здійснення Голодомору можна зрозуміти, як відповідь адміністрації на цілком певні реалії.

Перебуваючи в Німеччині, у 1992 та 1994 роках мені трапилося зустрітись із племінницею Сергія Єфремова, головного фігуранта процесу, й сестрою Миколи Павлушкова Наталею Петрівною Павлушковою. У ті роки я жив під потужним враженням “Розстріляного відродження”. Книжка Юрія Лавріненка з цією назвою ходила по руках. “Клуб творчої молоді” проводив вечори пам’яті Леся Курбаса, Миколи Куліша, Тараса Шевченка. У Спілці письменників відбувались вечори пам’яті загиблих діячів культури.

Розмовляючи з Павлушковою, я не міг не розповісти їй про те, чим жили шістдесятники, сприймав двадцять років як небувалий злет культури. Для неї, навпаки, кінець двадцятих — початок тридцятих був часом колективізації, за яким починався Голодомор і терор.

Пригадую пізніші враження. Було розсекречено документи “Блоку”, реалізація якого призвела б до того самого терору. В архіві СБУ політв’язні покою 1965 й 1972 років дивилися свої справи. Богдан Горинь як народний депутат одержав допуск, і, видаючи свій архів (під назвою “Не тільки про себе”), видав його третій том до дев’ятисот сторінок.

У пам’яті розмова з удовою В’ячеслава Чорновола — поеткою Атеною Пашко. Документи, які вона дивилася, викликали в неї обурення. Була розмова з

архівним начальством. Пані Ате-на розповідала, що в паперах повно брехні. Явний агент конкретно бреше, він не був у ту пору в Києві. Історик запитусь: “Невже Ви сподівалися прочитати в архіві КГБ про В’ячеслава Максимовича добре слово?! Не на те ці папери закладалися!” — “Знищити їх!” — “Ні, напишіть своєю рукою, як було насправді. Хто дивитиметься справи, прочитає!” Вона писала — вірші. Власного свідчення не написала. Померла.

Виникає питання: а що, коли показати людям ще якісь закриті документи? Нехай не всі, не матеріали спецперевірки співробітників, але все-таки?!

Ось ще один, давно розсекречений документ. Тут уже не одне ім’я, а двадцять одне:

“Обзорная справка

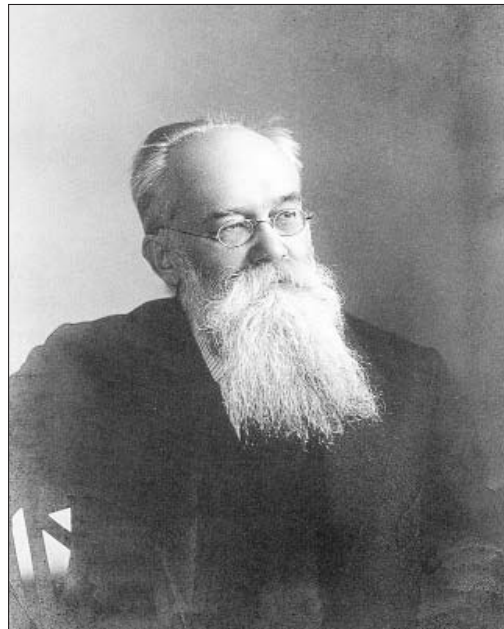
По делу оперативного учета № 23082 на

1. Белинга Дмитрия Остаповича,
2. Беркута Леонида Николаевича,
3. Базилевича Василия Митрофановича,
4. Воскобойникова Михаила Михайловича,
5. Гилярова Алексея Никитича,
6. Гилярова Сергея Александровича,
7. Кованько Петра Леонидовича
8. Карпенко Владимира Васильевича,
9. Маслова Сергея Ивановича,
10. Назаревского Александра Андреевича,
11. Новицкого Михаила Михайловича,
12. Паша-Озерского (sic) Николая Николаевича,
13. Перетца Владимира Николаевича,
14. Полонскую-Василенко Наталию Дмитриевну,
15. Рулина Петра Ивановича,
16. Савченко Стефана Владимировича,
17. Тищенко Николая Федоровича,
18. Шмальгаузену Ивана Ивановича,
19. Яновского Виктора Теофиловича,
20. Яновского Михаила Теофиловича,
21. Эрнста Федора Людвиговича.

Справка составлена в связи с пересмотром арх[ивно]-

след[ственного] дела № 45425 по обв[инению] Новицкого Михаила Михайловича.

Настоящее дело заведено 15-го января 1932 года на основании следственных материалов “Ле-

Михайло Грушевський — голова українського парламенту.
Фото С. Аршеневського. Київ, 1918 р.

нинградского центра” “Союза возрождения России” — протоколов допроса бывших научных работников, обвиняемых Тарле Евгения Викторовича и Измайлова Николая Васильевича о связях московской группы “Союз” с контрреволюционными националистическими элементами Белоруссии, Казахстана, Украины и, в частности, с киевским кружком сотрудников Украинской Академии Наук, руководимым Грушевским [...].

Дело № 23082 в двух томах хранится в УАО КГБ УССР.

Следователь УКГБ по Киев. обл. <підпис> (Жиромский)¹.

...Зрештою настав момент, коли було підписано закон про доступ до джерел. За тиждень я був на прийомі у заступника директора Галузевого державного архіву СБУ. Кажу:

— У мене кілька книжок: про Федора Людвиговича Ернста, Павла Платоновича Поточко, я писав про Михайла Львовича Бойчука, Миколу Костьовича Зерова, Аллу Горську. Хотів би подивитись їхні справи оперативно-го нагляду (ДОН). Їх не могло не існувати.

На другий день зустрічаємось знову:

— Усе спалено.

Тим часом мені дають справи, про які я не міг мріяти. Це справи співробітників, особові, а часом і робочі справи агентів, справи-формуляри.

Справи-формуляри, крім листів до харківського начальства, крім рапортів до Москви, містять матеріали перлюстрації, агентурні донесення.

Перлюстрацією листування М. С. Грушевського керував Філіпп Семьонович Угер-Такке-Долореско (нар. 14/27.

II.1902, м. Ліда Віленської губ. — ?), помуповноважений УЧО-СО КООГПУ. Спершу мешкав у Житомирі, де його батько служив казенним рабином. 3 грудня 1920 року служив у Волинській губЧК. Тоді переїхав до Києва. 31 липня по 15 грудня 1925 керував “осведсестью по вузам. [...] Умеет подбирать работников и руководить ими. Организаторские способности есть, административных нет”². Потім був ув’язнений разом з дружиною³.

Перлюстрація провадилася невміло й неохайно. Також підписував кожен документ і часом виправляв окремі слова.

Агентурні донесення складав чекіст після розмов з агентом. Текст писався здебільшого російською мовою. У довоєнні роки “приймали” донесення “Євгенії”, тобто за-мовляли їх Арбутський, Ганоцький, Улановський, Шаров, Шубін і їхній начальник IV відділу НКВД УРСР капітан ГБ Яра-лянц.

Діяльність М. С. Грушевського висвітлювали численні агенти. Лише у перших двох томах справи-формуляру вміщено донесення багатьох агентів: “Азраэль”, “Академик”, “Аспирант”, “Белый”, “Бруневский”, “Бывший”, “Власов”, “Галичанин”, “Генератор”, “Герцен”, “Деха”, “Дидусь”, “Дипломат”, “Добродий”, “Евгения”, “Европеец”, “Запорожский”, “Зигель”, “Квитка”, “Киевский”, “Кооператор”, “Корбут”, “Кравченко”, “Культурник”, “Литератор”, “Математик”, “Михайленко”, “Нагорный”, “Октябрьна”, “ОМ”, “Петров”. “Піддубний”, “Семенов”, “Степовик”, “Турбо”, “Турбогенератор”, “Тычина”, “Франт”, “Хитрый”, “Чарный”, “Черноморский”. Ці псевдоніми досі не розкриті. Якщо узяти усі томи, псевдонімів, що писали доноси на академіка М. Грушевського, ще більше. Поки що достеменно розкривається особа передусім “Євгенії” (інші її псевдоніми “Ольга Іванівна”, “Ксенія Олексіївна Кузьміна”), це Катерина Євгенівна Гончарова, за чоловіком — Мінківська⁴. Заагентована 1927 року. Псевдонім її чоловіка Олександра Захаровича Мінківського — “Нагорный”.

Вона склала перелік своїх за-слуг:

“Объекты, над которыми я работала в период 1928—1938 годов.

1928—1930 гг. 1. Украинская националистическая организация “СВУ”: (Григорий [Григорович] Холодный, Кривенюк Михаил, Лисенко Остап Николаевич, Пахареvский Леонид, Петрушевский, [Володымир Федорович] Дурдуковский, [Костянтин Тимофийович] Туркало, Дорошенко Ольга Ивановна, позже Зеров Николай [Костьович], Кравчук

Михаил).

1928—1930 гг. 2. Украинская националистическая организация молодежи “СУМ” (Матушевский Борис [Федорович], Матушевский Василий [Федорович], Буртан Ольга, Кикоть Даниил, Дурдуковский Петр, [Диодор Николаевич] Бобырь, Калиновский Михаил).

1930, 1932, 1937 гг. 3. Группа “Украинский Красный Крест”. Помощь осужденным, высланным и их семьям. Организация помощи. Связь со ссылкой, связь с границей (Матушевская Вера, Коваленко Таисия, Тарасенко Михаил, Мандзюк Иван, Косач Ольга Петровна, Терниченко Елена, позже Старицкая-Черня[хо]вская, [Оксана Мыхайливно] Стешенко, семья Грушевских, Негрובה Екатерина [Борисовна], [Фотий Степанович] Красицкий, академик [Оксентий Васильович] Корчак-Чепурковский, Шамрай Сергей [Викторович] и др., Кудрицкая Эмилия [Ивановна]. Часть названных людей, помогающих, позже оказалась сама замешанной в организации “СВУ”.

1933 г. 4. Украинская террористическая группа Подгайного (Бойко Нина [Петрівна], Безпояско Виктор, Подгайный, Саньюксен Александр).

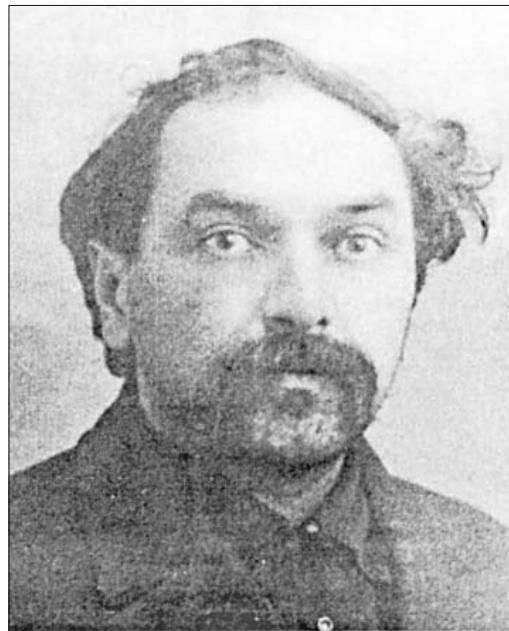
1933—1935 гг. 5. Украинская группа террористов, расстрелянных и высланных в связи с убийством Кирова (Финицкий Александр [Иванович]).

1933—1936 гг. 6. Группа украинских эсеров ([Наталья Антонивна] Коцюбинская, [Василь] Химерик, Шевчукова [Надия Антонивна], Кошиц, Любинские, Терниченко [Олена Ивановна], Любенко Панас [Петрович], Москаленко Михаил [Павлович], Бачинская Зинаида [Александровна])⁵.

Врид. начальника другого відділу СПО Гольдман написав рапорт начальникові СПО ППУ УРСР: “Имея обширные связи в укр. к.р. кругах, с / с “Евгения” дал за весь период своей работы много ценных и интересных материалов. Особо ценной является работа “Евгения” по делу “СВУ”. Разрабатывая агентурные дела (нрзб.) и “Инарак” — этот агент фактически дал дело “СВУ”⁶.

Багато писав чоловік “Євгенії” — Олександр Захарович Мінківський (псевдо “Нагорний”). Уже перше його донесення, що потрапило до “Справи-формуляру М. С. Грушевського” (датується 5 січня 1927 роком), надзвичайно цікаве. Написано його українською мовою:

“Після довгої одірваності від Києва⁷ мені знову вдається налагодити зв’язки зі своїми бувшими вчителями та іншими знайомими, що тепер відіграють досить велику роль в житті радянського суспільства. Зустрівшись з професором [Григорієм Григоровичем] Холодним, що керує Інститутом наукової мови при У.А.Н., з [Олодимиром Федоровичем] Дурдуковським, зав[ідувачем] першою трудшколою та іншими, мені вдалося з першої зустрічі здобути від них лише загальні відомості про погляди верхів учительства, але зі слів їх виявилось, що думки і погляди вчительства взагалі, це є відбиток думок тих проводирів, що об’єдналися зараз біля установи, яка зветься Академією Наук. Загальне враження після розмови з ними таке, що У.А.Н. в більшості є збір прихильників

Григорій Григорович Холодний

У.Н.Р., які завдяки збігу певних обставин в останні роки мусіли погодитись і змиритись [і]з сучасним устроєм.

Великий вплив на всіх учителів і професорів зробив Михайло Грушевський своїм приїздом з-за кордону, переходом на платформу Радянської влади і перебудовою своїх поглядів в соціалістичному напрямку. Коли в розмові я задав питання професорові Холодному, “чи дійсно Грушевський змірився з фактом існування Радвлади, чи терпів в силу обставин”, то він одповів — “на превеликий жаль, змірився і навіть політикує, мабуть, знову думає будувати кар’єру в адміністративному напрямку”. Про професора Олександра Грушевського Холодний сказав, що той так і залишився при своїх непримиримих поглядах і завжди уникає балакає на політичні теми, коли ж приходиться балакати про Радвладу взагалі, то він завжди нервує, а в балаці з близькими знайомими — лає все радянське. Сам же Холодний є шовініст без краю, шанує й поважає тільки те, що пахне суто українською гнилою патріархальністю. На всі заходи відбудови Радянської Республіки дивиться, як і раніш — скептично. Як бувший прихильник петлюрівщини має зв’язки з закордонною еміграцією, але на цей час упевнився, що від еміграції вже нічого чекати, і як каже, “нам, мовляв, усім залишається тільки “терпіти й мовчати”. До радянізування учительства ставиться дуже скептично і не поважає всіх, хто міняє свої бувші погляди.

В. Дурдуківський є досить видатний, відомий педагог, але як бувший вихованець старої духовної школи⁸, він досі залишився вірним принципам старої закваски. Характерною рисою його є те, що він всупереч усім [совецьким] законам і досі залишився релігійною людиною, тоді як усі інші його приятелі давно вже порвали усякі зв’язки з релігією. На моє запитання, як він почуває себе в сучасних обставинах, він тільки безнадійно махнув рукою і промовив: “ех, і не кажіть! Зв’язали нас по руках і ногах, а тепер танцюй, враже, як пан каже! Убили в нас віру в щось гарне, відібра-

ли ініціативу і в роботі, і в будівництві та тільки диктують і диктують. Не думайте, що це тільки я кажу, це голос багатьох краших робітників по нашій лінії”. Ось такі погляди одного з видатних педагогів Києва. Взагалі, як [я] помітив з розмов із зазначеними особами, більшість учительства радянїзувалась тільки тому, що цього вимагали обставини, а частина тільки притаїлась і прилаштувалась. До першої категорії треба однести молодь та дітей пролетарського походження, а до другої — застарілих контрреволюціонерів та вихованців духовних шкіл.

В цьому напрямку я, безумовно, подаю лише невеличкі характеристики деяких осіб, т[ак] що мені, який перебував у зовсім іншому оточенні, тяжко зразу налагодити зв’язки, але в найближчому часі я дам вичерпуючі відомості про те, чим живуть і дишуть верхи сучасної української інтелігенції”⁹.

2 лютого 1927 року датується наступне донесення “Нагорного”:

“6. Між моїм [старим¹⁰] тестем — рахівником Укрмету, і вихователем будинку ч. 55 йшла розмова про сучасних “українських діячів”. Мій тесть сказав, що Радвлада все ж таки приборкала таких, як [Михайло] Грушевський, [Юрко] Тютюнник, [Андрій] Ніковський і др., що в свій час відігравали значну роль, а коли вони зараз і працюють, то тільки в межах, бажаних Радвладі. Козак (sic) відповів, що раніш він сам також думав, що зазначені особи, приїхавши з-за кордону, стали жертвою більшовиків, але його товариші-студенти з’ясували йому, що, виїжджавши до СССР, вони знали, на що йдуть, але приймали для того, щоб загальними силами хоть трохи стримати те знищення суто української культури, що його проводять більшовики. І як факт привів те, що тільки заходами і авторитетом Грушевського утрималась в Києві Академія Наук, нарівні з Академіями інших країн, а то в кращому випадкові їй треба було бути в Харкові філією Московської Академії або й зовсім злитись з Московською. Взагалі їх праця, каже, ніби непомітна, але вона впливає в

великій мірі на хід подій, і закордоном знають це і цінять.

П/уповноважений IV гр. СВ [= СО] (Холоденко)
Згідно: Такке”¹¹.

Як бачимо, Олександр Мінківський (“Нагорный”) написав прецікаві з історичного погляду речі. Він яскраво характеризував свою добу. Його донесення нагадали мені громадсько-політичну позицію Павлушкової. Вже на еміграції, на початках холодної війни (Фултонська промова Черчілля — 5 березня 1946 року), Наталя Петрівна приєдналась до Олекси Калинника, заявивши, що як племінниця академіка Єфремова хоче посвідчити: “Спілка визволення України”, як масова антисовецька організація, справді існувала й боролась проти большевиків.

Але є й дещо несподіване. Як большевицький агент, він з критичного боку висвітлював думки і вчинки власної дружини (а вона — його) і тестя (Євгена Костьовича Гончарова). З точки зору “конттори” це, мабуть, був великий “плюс”, але все-таки, все-таки...

Далі буде

¹ ЦДАГО України. Ф. 263. Оп. 1. № 57013 ФП / кор. 1388. Арк. 169—170.

² ГДА СБУ. Ф. 6. № 69254 ФП. Арк. 107; Ф. 12. № 11414.

³ Його особову справу як колишнього співробітника 15 липня 1996 року видавали В. І. Пристайкові.

⁴ Перші студії її “діяльності” розпочались іще в 1990-х роках у праці Івана Біласа “Репресивно-каральна система в Україні, 1917—1953” (К.: Либідь; Військо України, 1994. С. 361, 362) і моїй книжці “Масовий терор як засіб державного управління, Т. 1” (К., 1999. С. 302).

⁵ Її справа — ГДА СБУ. Ф. 60. № 30410. Т. 1.

⁶ Там само. Ф. 60. № 30410. Т. 1. 2-й роздел. Арк. 3.

⁷ Протягом кількох років О. З. Мінківський служив священником.

⁸ Володимир Дурдуківський навчався в Київській духовній академії з 1895 року до 1899-го. Того самого року одержав ступінь кандидата богослов’я.

⁹ ГДА СБУ. Ф. 65. С — 7537. Т. 2. Арк. 309.

¹⁰ ГДА СБУ. Ф. 65. С — 7537. Т. 2. Арк. 368.

¹¹ Там само.

«Спомини мого життя»

Зеновій Коваль (син Омеляна Ковалю, бельгійський дипломат, Радник з питань UNESCO та ОЕСР у представництві “Валлонія-Брюссель” при Посольстві Бельгії у Парижі) під час презентації

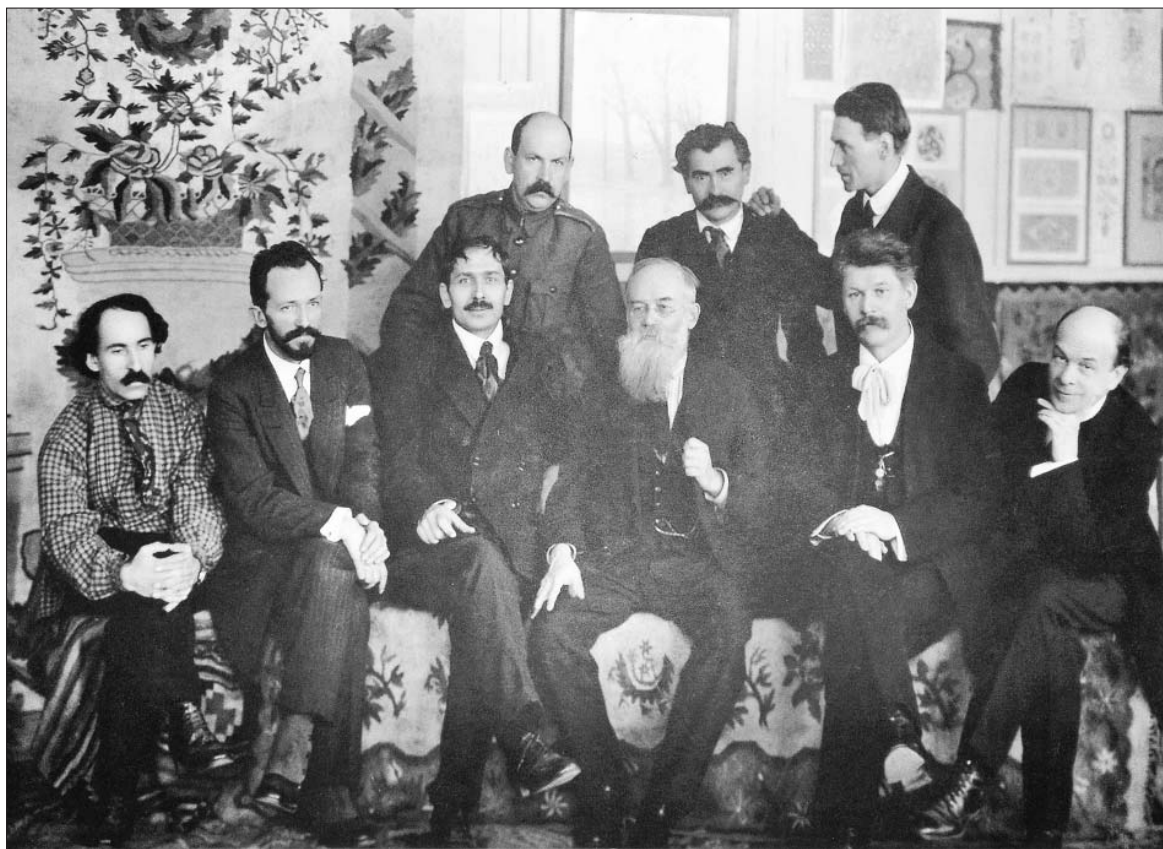
Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Із нагоди відзначення 76-ї річниці Акту відновлення Української держави, проголошеного 30 червня 1941 року у м. Львові, в українській столиці, в Київському міському будинку вчителя відбулася презентація книги Омеляна Ковалю “Спомини мого життя”. У програмі презентації, яку провів Голова КУНу Степан Брацюнь, виступали відомі громадсько-політичні діячі: син легендарного Романа Шухевича — народний депутат України Юрій Шухевич, Андрій Гадамаха, Георгій Філіпчук, Сергій Квіт та інші. Особистими спогадами про батька поділився син Омеляна Ковалю — Зеновій Коваль (бельгійський дипломат, який є Радником з питань UNESCO та ОЕСР у представництві “Валлонія-Брюссель” при Посольстві Бельгії у Парижі) та донька Віра Коваль. Присутніх привітали директор Київського будинку вчителя Руслана Рудковська та з народною піснею “Ой, роде, наш красний” Світлана Кобюк. Музичні номери прозвучали у чудовому виконанні знамих українських митців Тараса Компаніченка і Василя Нечепи.

Омелян Васильович Коваль (псевдо “Дир”, “Дем’ян”) народився 24 лютого 1920 у с. Рахія Долинського району Івано-Франківської області. Під час Другої світової був заарештований гестапо, перебув львівську тюрму на Лонцького, пройшов краківську тюрму Мотелюпіх і потрапив у перший етап українських політичних в’язнів в концтаборі Аушвіц. В післявоєнний час опинився на еміграції в Німеччині, потім у Бельгії, і все своє життя присвятив громадській праці на користь України. Повернувся в Україну і зараз мешкає у Львові, почесний громадянин міста Долина. Нагороджений Пре-

зидентом України орденом Свободи та багатьма іншими вітчизняними і закордонними нагородами. На еміграції був очільником Спілки Української Молоді, головою української громади в Бельгії, довголітнім членом Головного Проводу ОУН (б), відповідав у Проводі за налагодження міжпартійних стосунків на еміграції та освіту покоління, народженого у вигнанні.

Омелян Коваль — відомий громадсько-політичний діяч, який у 1941 році проголошував Акт відновлення української держави у місті Долина на Івано-Франківщині, один із засновників Конгресу Українських Націоналістів, соратник Слави Стецько, ініціатор створення Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенко, член Українського Державного Правління під головуванням Ярослава Стецька, колишній головний редактор журналів для дітей та молоді “Крилаті” та “Авангард”. У книзі “Спомини мого життя”, яка є великим внеском у висвітлення історії визвольної боротьби українців у середині минулого століття, автор, зокрема, розповідає про перебування в нацистському таборі Аушвіц разом з Степаном Ленкавським і Петром Мірчуком, та про те, як в таборі розправлялися з братами Степана Бандери — Олексою і Василем. Книга увібрала в себе багато й інших не менш важливих і унікальних історичних свідчень та споминів Омеляна Ковалю, які дозволять широкій громадськості подивитись під іншим кутом зору на історію національно-визвольного руху в Україні. На думку істориків, ця книга стане великим досягненням у дослідженні історії національно-визвольної боротьби УПА і політичної діяльності української післявоєнної діаспори. Упорядником видання є Микола Посівнич, редактор — Ярослав Сватко.

Голова Української Центральної Ради Михайло Грушевський серед професорів і фундаторів Української академії мистецтва. 22 листопада (за ст. ст.) 1917 р.

Людмила СУЛИМА

Сулима Микола Федорович народився 15 серпня 1892 року на Харківщині в родині священика Федора Сулими († 1919), за що не раз був підданий цькуванню протягом життя, сповненого революційних перетворень. Освіту Микола Сулима здобув на історико-філологічному факультеті Харківського університету. За збігом обставин його далекий родич Христофор Семенович Сулима був першим єпископом новоствореної Слобідсько-Української та Харківської єпархії (1800–1813 рр.) і одним з перших, хто підтримав та освятив Харківський університет, за що отримав високу нагороду — орден св. Анни. В Харківському університеті навчалися й інші Сулими, які залишили слід в історії.

Микола Сулима продовжив навчання у Варшавському вишньому навчальному закладі (тоді Царство Польське було частиною Російської імперії), де отримав фах лінгвіста. Молодий і талановитий фахівець вдосконалював свою кваліфікацію в різних середніх освітніх закладах Харкова. Після жовтневого перевороту почалося національне піднесення і з'явилася можливість духовного відродження, а українська мова стала головним інструментом державності. І хоч існування різних урядів Української Народної Республіки і гетьманської Української Держави було дуже коротким, українську мову почали плекати на державному рівні, надаючи їй розвитку широкій підтримку. Починаючи з 1918 року, в період правління гетьмана П. Скоропадського, який виявляв особливу турботу про поширення українських шкіл і навчальних закладів, Микола Сулима вчителював в гімназії ім. Б. Грінченка. Згодом в Міністерстві освіти Української Держави він зайняв посаду інспектора. Упродовж трьох років періоду влади Директорії УНР вчителював в різних освітніх закладах Харкова. Він був знавцем своєї справи і дуже відповідальним, коли йшлося про чистоту мови. Одна з його учениць — Л. Дражевська, пізніше згадувала, що тодішній директор школи М. Сулима суворо виправляв помилки учнів у розмовній українській мові.

Широкі можливості для творчої наукової роботи у Миколи Федоровича з'явилися в 1920-х рр., коли розпочалася активна фаза українізації, тоді навіть членам уряду було поставлено в обов'язок вивчення української мови. Задля впровадження української мови в усі сфери діяльності М. Сулима з 1921 року став лектором Інституту народної освіти, згодом Всеукраїнського інституту народної освіти (ВІНО). В 1922 році він займався науковою роботою і вступив до аспірантури при науково-дослідній кафедрі мовознавства. За плідну наукову діяльність йому було присвоєно звання дійсного члена ВІНО. Разом з тим він обіймав посаду професора науково-дослідної кафедри мовознавства, тоді столичного Харківського інституту народної освіти (ХІНО). Низка авторських праць Миколи Сулими — “Український агіт” (1923), “Найяскравіші особливості фрази Шевченкового “Кобзаря” (1924), “Фразеологія Миколи Хвильового” (1925), “Дещо про зниклі дієприкметники” (1927), “Проблема літера-

Мова теж підсудна

Майже століття відділяє нас від подій важливого державного значення, коли у травні — червні 1927 року у Харкові відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, на якій демократичним шляхом голосування було ухвалено проект нового українського правопису. Учасником цієї конференції був мовознавець-україніст, професор Всеукраїнського інституту народної освіти (ВІНО) Микола Федорович Сулима. Лише через рік новий “Український правопис” був ухвалений на конференції 6 вересня 1928 року і затверджений наркомом освіти М. Скрипником, через що його іноді називають “скрипниківським” правописом.

турної норми в українській мові” (1928) та інші свідчать про розквіт мовознавчої творчості Миколи Сулими. Вчений уклав курс лекцій “Історія української літературної мови” та перший навчальний посібник з діалектології “Українська діалектологія” (обидва увійшли до “Історичного курсу української мови”, Харків, 1928). Йому належать близько 80 друкованих праць. М. Сулима — автор синтаксичного курсу історії української літературної мови (у зошитах ВЗІНО “Історичний курс української мови”, 1928). Як досвідчений філолог-лінгвіст, він досліджував мову творів Т. Шевченка, Л. Українки, А. Тесленка, М. Хвильового. Микола Федорович виступив упорядником синтаксису літературної мови у поєднанні народних мовних рис з кращими зразками нової літературної мови XIX—XX ст. — “Українська фраз”, 1928. Автор численних досліджень з питань українського синтаксису, словотвору, фразеології і лексики.

Вчений досліджував з позицій синтаксису українську мову письменників нової доби, зокрема членів літературної спілки “Плуг”. Його дослідження лягли не тільки в основу “Української фрази”, а й стали лекціями з українського синтаксису і популярними публіцистичними статтями на теми мовознавства.

Науково-теоретичне значення праць М. Сулими полягало в тому, що раніше дослідження синтаксично-фразеологічних явищ української мови було репрезентоване в лінгвістичній літературі загалом у випадкових, чисто фрагментарних, і навіть раритетних формах. І це не дивує, адже перебуваючи під заборонаю в Російській імперії, українська мова не розвивалася і не жила своїм наповненим життям. Збираючи, аналізуючи та систематизуючи здобутки своєї праці, Микола Федорович вважав, що синтаксично-фразеологічна галузь української лінгвістики потрібна саме тепер, бо в цій галузі найбільше формується молода справа універсально-вжиткової української мови. Це спонукало піти не кабінетно-теоретичним, а практично-лінгвістичним чи публіцистично-лінгвістичним шляхом (звідси форма і стиль його друкованих праць). Вчений мовознавець намагався пристосувати найближчу йому ділянку лінгвістичної науки до життя та впровадити її з огляду на потребу бурхливого, динамічного дня. Крім дослідницької, він займався навчально-лінгвістичною ро-

ботою, читав лекції й проводив семінари із загального мовознавства, з елементарного й історичного курсу української мови (в ХІНО), готував до друку програми, конспекти, підручники з української мови тощо.

31 березня 1929 року новостворений “скрипниківський” правопис ухвалила, як офіційний документ, Всеукраїнська Академія наук, а 29 травня — Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Будучи професором науково-дослідної кафедри мовознавства ХІНО, Микола Федоро-

волуції”, які плекають “фашистсько-інтервенціоністські плани”. З 55 учасників харківської Всеукраїнської науково-практичної конференції 1927 року 35 було репресовано, долі 11 з них залишаються невідомими. Тоді чорна хмара репресій обминула Миколу Федоровича Сулиму, але ненадовго. Почалася цілеспрямована боротьба комуністичного режиму проти “старих буржуазних філологічних традицій” в Україні. Радянський уряд увів цензуру на всі видання ВУАН. Професора Сулиму заарештували у квітні 1932 року і майже місяць піддавали жорстоким допитам. Майже рік він перебував в одній з харківських в'язниць. Звільнили М. Сулиму виснаженим, хворим, і хоча на попередню роботу прийняли, але цькувати не перестали. А через 19 днів його остаточно звільнили з роботи за “спроби спрямувати розвиток української літературної мови на буржуазно-націоналістичний шлях”, зокрема за те, що твір В. Винниченка він вніс до свого підручника з історії української мови. Про місце перебування науковця та його подальше працевлаштування після звільнення з роботи з Харківського інституту народної освіти відомостей немає. За припущеннями дослідників, Микола Федорович не працював у жодній з наукових

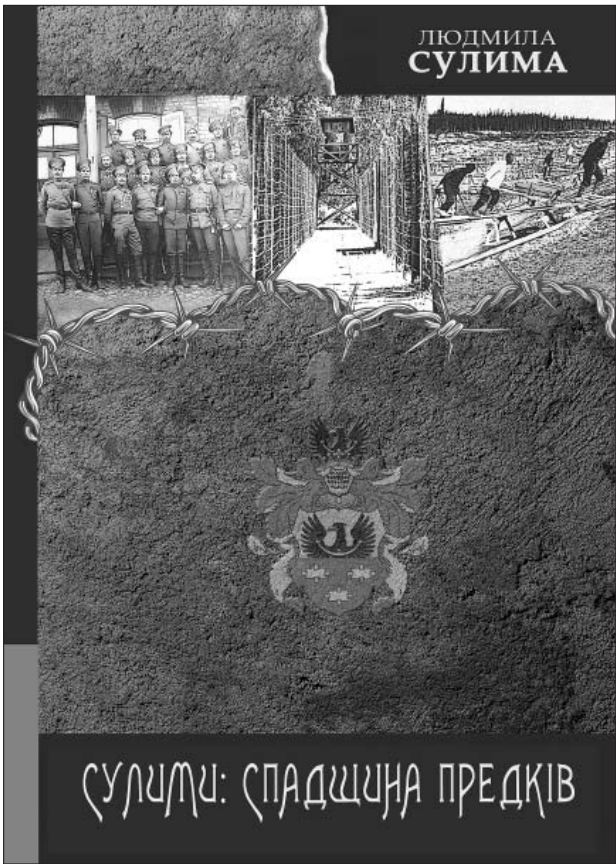
установ і перебував тимчасовими підробітками.

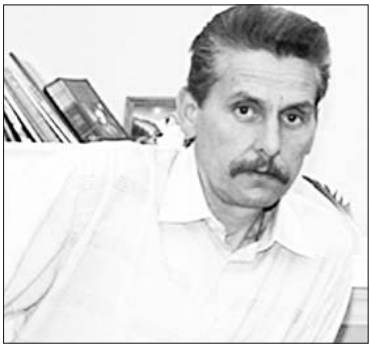
У 1933 році комісія з питань правопису на чолі із заступником наркома освіти А. Хвилю затаврувала “Український правопис”, визнавши норми 1928 року націоналістичними. Того ж року було видано окремою книжкою інший “Український правопис”. У передмові А. Хвилі “До видання нового українського правопису” зазначено: “Основні виправлення стосуються вилучення усіх правил, що орієнтували українську мову на польську та чеську буржуазні культури, перекидали сучасну українську мову, ставили бар'єр між українською та російською мовами”. В світлі цих подій почалося переслідування наркома освіти М. Скрипника, який не витримав і наклав на себе руки в липні 1933 року. Через рік Політбюро ЦК КПУ(б)У ухвалило вилучити з масових бібліотек і продажу твори М. Скрипника. А в січні 1934 року в журналі “Мовознавство” з'явилася розгромна стаття лексикографів, укладачів тлумачного “Словника української мови” в 11 томах — П. Горецького та І. Кириченка, які на-

звали наукові видання Інституту української наукової мови і Науково-дослідного інституту мовознавства “войовничою програмою українського фашизму в мовознавстві, спрямованого на те, щоб відірвати від культурного і мовного розвитку наших братніх республік, зокрема РРФСР”. Вони також звинувачували професора М. Сулиму в “буржуазному націоналізмі в синтаксисі”. Наслідком антиукраїнського мовного терору стало те, що в другій половині 1930-х рр. молоде покоління українців було майже цілком позбавлено навчальної літератури з української мови. Було заборонено підручники, зокрема, популярну “Початкову граматику української мови” (1918) О. Курило і посібники для вищої школи, серед них — праці вченого-мовознавця М. Сулими.

В 1935 році Микола Федорович влаштувався на роботу на посаду професора кафедри україністики в Кримському педагогічному інституті (нині Сімферопольський університет). В роки Другої світової війни редагував українську газету. Але після закінчення війни його знову було ув'язнено й засуджено за “антирадянську” діяльність до страти. Близько 100 днів він чекав на виконання вироку. Його дружина, Параска Тимофіївна, померла ще до його арешту, а дочка зникла, її так і не змогли розшукати. М. Сулима відмовився від можливого помилування. Але на той час сталінським указом смертну кару було скасовано, і тяжкохворого вченого засудили на довічне ув'язнення. Професор М. Сулима перебував у таборі “Спаськ”, який ще називали “долиною смерті”, розташованому в Карагандинській області в Казахстані. Табір складався з трьох частин: робітничої, жіночої та зони лікарень з бараками для інвалідів. В інвалідних бараках, окрім калік, перебували виснажені ув'язнені, доведені до дистрофії недоїданням і важкою роботою в шахтах. В середині 1950-х рр., за часів політичної відлиги, у таборі створювали комісії, які переглядали справи інвалідів та безнадійно хворих з подальшим їх звільненням. У такий спосіб професор М. Сулима потрапив на спецпоселення до м. Ухта (Комі АРСР) в будинок престарілих. Йому не дозволили повернутися в Україну. Один з колишніх в'язнів — І. Коршинський, який знав особисто Сулиму і підтримував з ним зв'язок, востаннє надіслав йому листа 5 грудня 1955 року, але його повернули у зв'язку “зі смертю адресата”. У найтяжчі роки становлення української мови — період гетьманської Української Держави, Української Народної Республіки та Радянської України, Микола Федорович Сулима своєю діяльністю вчителя, службовця, науковця підніс її на найвищий шабель визнання. Біографію Миколи Федоровича Сулими, репресованого і засудженого за професійну та наукову діяльність, досліджували і опрацювали чимало українських науковців. Проте науковий доробок професора М. Сулими ще не повністю вивчено, оскільки до окремих архівних даних і сьогодні доступ обмежено, а частину праць українського мовознавця було знищено в роки Другої світової війни.

Сторінками книги “Сулими: спадщина предків”, 2-й том

Петро СОРОКА

Наодинці зі словом і болем

Іван Захарченко. Любов не всі серця єднає. — К.: Український пріоритет, 2017. — С.368.

Із творчістю Івана Захарченка я обізнаний, здається, досить добре, прочитав, мабуть, усе, що опублікував цей чудовий письменник із сільської київської глибинки, тому можу стверджувати, що нова книга, в яку ввійшли п'єси, оповідання, публіцистика, рецензії, щоденникові записи і роздуми, на сьогодні краща в його творчому доробку. Попри жанрову строкатість, а може, саме завдяки їй, книжка прочитується з нестихаючою цікавістю, адже мозаїчна побудова тексту така суголосна нашому часові, про що я, принагідно кажучи, не стомлююся повторювати знову й знову, а отже, й ратувати за таку лектуру.

Ось саме цим він і приваблює, і захоплює читача.

І. Захарченко особливо не мозолиться над тим, якою має бути форма його оповіді, не шукає якихось екстравагантних ходів. І це зрозуміло. Оригінальні думки майже завжди знаходять собі потрібне русло, вони вже народжуються в ній, як душа у тілі. Оригінальна думка не може бути неоригінально висловлена, форма — її складова. Митець ніби говорить нам: не думаймо про форму, а переймаймося глибиною і небуденністю живих думок, форма з'явиться сама собою, форма все починається з форми — то це вже як тіло без душі.

Відчувається, що Іван Захарченко взорує на класиків реалізму, можна говорити про відчутний вплив на його прозу І. Нечуя-Левицького, Григора Тютюнника, Євгена Гуцала, Віктора Близнеца. Але нікого з них він не повторює, не наслідує, тільки дотримується характерної для них ясності, простоти, що дається так непросто, пильної уваги до образного, рідкісного і щасливо віднайденого слова. А ще він винятково охайний у своїх висловлюваннях, хоче, щоб його письмо пахло луговими травами, а не відгонило шокующими випарами, як це спостерігається в молодих постмодерністів. Здається, він може повторити услід за А. Дімаровим: “Мені ніколи не доводилося ритися у словниках, бо в мені це відчуття мови, життя українського жило з народу”.

У центрі оповідань письменника завжди стоїть людина з драматичною долею, яка багато пережила, зазнала труднощів чи навіть перейшла через справжнє земне пекло. Він також любить стикати різних за світоглядними принципами і світоглядними переконаннями людей, однак при цьому ніколи не малює життя тільки в двох тонах — білому і чорному, а подає його строкатим, багатобарвним, а людей змальовує складними, суперечливими і часто до кінця незрозумілими. Але найголовніше і найцінніше, чим володіє письменник, це вміння динамічно і цікаво закрити сюжет, кожен, хто почне читати будь-який його твір, уже не зможе відкласти його, не дочитававши до кінця. Безцінна якість, багатьма сучасними митцями безповоротно втрачена. Таке відчуття, що нинішні письменники пишуть для якогось абстрактного, пересиченого надмірно інформацією скептично-естета, або й такого, що його в природі не існує, а І. Захарченко завжди бачить перед собою свого читача — вдумливого, залюбленого у світ краси і образного слова, спраглого правди і справжності. Його письмо збагачує, дає розраду, збуджує уяву.

Своєю оповідь І. Захарченко починає, як правило, неквапно, з характерним для нього епічним спокоєм і навіть деякою відстороненістю, але завдяки образно-

му слову вже першими фразами він підкуповує читача красою і глибиною малюнка. Як приклад, наведу початок чудового оповідання “Горобина ніч”.

“Підобідній час. Сонце палахкотиле, душне, ніби зав'язало на однім місці. Вітру ані повіву. Ані хилитне. У повітрі спінний дід Тодор, зладнавши нове дно в діжці, набивав на неї обручі. Леся, синова дочка, черпає журавлем воду, поливає квіти. Криниця у дворі. Біля неї пишно розрісся куц калини. Рясні грона ягід незвично зеленіють серед прижухлого листя. За садочком на городі підгортають картоплю баба Степа з дочкою Галиною. Біля них, на межі, бавляться двоє дітей. Доччині”.

Ось така майже статична експозиція, але далі, в міру розгортання фабули, напруга зростає і під кінець оповіді набирає вибухової динаміки. Скажімо, у цьому ж оповіданні стільки драматизму, стільки кульмінаційних моментів, що аж зашкалює. Дія розгортається під час війни, і все закроєно на конфлікті грубого і амбітного німця Ганса, який пройшов пекло війни під Сталінградом, і однієї селянської родини. Ганс уподобав собі красуню Лесю, хоче присилувати її до співжиття, але цьому відчайдушно опирається сама дівчина та її рідні. Гансові сприяє поліцай Юхимчик, а дівчину відчайдушно захищає дід Тодор, який воліє радше загинути сам, ніж дозволити безчестити свою кровинку. Остання кінцева сцена винятково напружена: вирує гроза, спалахують блискавки і стрясаять світлом громи, дід Тодор сходиться у смертельній сутичці з Гансом, цілиться в нього з рушниць, але гвалтівника і вбивцю спопеляє блискавка — Божа кара.

Можна було б звинуватити автора у деякій надмірності драматизму, якби він глибоко і переконливо не виписав кожен характер і магнетично-притягально не розгорнув дії. Йому віриш, бо все ніби вихоплено з життя, пропущено через душу, запряжено енергетикою болю. Тут немає ні фальшивих діалогів, ні книжної надуманості, все написано талановито і чесно. За якимись незбагненими законами творчості передається читачеві та схвилюваність і душевна просвітленість, яку зцівав автор під час написання твору.

І. Захарченко, як уже наголошувалося, прихильник реалістичного письма, що полюбає сюжети трагічні й несподівані. Сюрреалістична дійсність, апокаліптичні події ніби не дозволяють йому скотитися до невинуватих і надуманих візій та алюзій. З нього досить того жаху, що трапляється у житті, і йому б лише описати його більш правдиво та психологічно переконливо.

Це не означає, однак, що в його прозі немає нічого світлого і радісного, широкого і сонячного. Зовсім ні. Життя строкає, світ різноманітний, але своє

покликання як митця він бачить у висвітленні трагічної сутності земного існування, тому в його оповіданнях багато болю, людських страждань і тривоги (“Людина — це тривога”, — писав Сартр).

“Зійшовши з автобуса, Михайло раптом розхвилювався. Правда, з ним і раніше таке траплялося, коли поривався думками до рідного краю. Де так хотілося побувати. А зараз, коли омріяне здійснилося, йому стало якось не по собі. Навіщо він сюди приїхав? Тут його ніхто не жде, ніхто, мабуть, і не пам'ятає, вже більше півстоліття сплило, як обірвався зв'язок з рідним краєм...”

Арсенал художніх виражальних засобів у Захарченка багатий: від метафор до метонімії, від алегорій до інверсій. Відчувається, що це проза поета, який тонко відчуває красу слова, його глибини.

У книзі тісно переплелися полум'яна публіцистика і висока художність, політика і література, особисті переживання і суспільна позиція письменника-громадянина. Між прозою і публіцистикою, а особливо щоденниковими нотатками, у митця дуже хистка, майже розмита межа. Оповідання легко перетікають у нариси, етюди, фрагменти денника. Так вони й розміщені у книжці — впереміжку.

Писати по свіжих слідах не завжди бажано і небезпечно, бо враження мають відстоятися. Це найвразливіша сторона його щоденників. Але в їхній слабкості і їхня сила, хоча б тому, що вони народжуються з межею широкістю й відкритістю.

У щоденниках І. Захарченка, що мають назву “Краплини живих думок”, домінують дві визначальні лінії — політика і література. Тут вони настільки тісно переплітаються, що, здається, не можуть існувати одна без одної, принаймні в душі письменника. *“Ось тут би нам поета-дзвонаря — потужного, із громоподібним звучанням, від якого каміння падало б з неба на голови душителей і кривдників. Не чути такого. Вірші здебільш пересмуктані, позбавлені актуальної змістовності — і не розчулюють, і не збентежують. У цю важку годину люди сплять. І нікому їх пробудити...”*

Завжди цікаво спостерігати, як переломилися в серці талановитої людини епохальні й доленосні для нашої країни події, тому я особисто щоденникову частину прочитав, що називається, на одному диханні. Тут моє серце билося в унісон із серцем автора, і з усіма його оцінками, часто убивчими і нищівними, я охоче погоджувався. Певен: співпадають ці думки і з думками всіх небайдужих до долі свого народу людей.

“Земля — це сакральне місце, де народжується, вирує нетлінний дух життя. Люди, які втрачають зв'язок із землею, приречені. Вони як не зникають, то вічно тягають рабське ярмо. Як-

що спатимемо, зіб'ють нас докупи, мов покірних овець, де будемо топтати одне одного і чекатимемо “доброго” пастуха, аби випустив із обори трішки поскубати бур'яню”.

“Націоналізм, але справжній, — це духовний меч, що стримує ворожі навали та наміри”.

Слово для І. Захарченка — письменника політично заангажованого — зброя, і він особливо нещадно б'є ним яничарів-перекинчиків, продажних політиків, корупціонерів і визискувачів, які довели Україну до такого злиденного стану, а передусім добили село — останній форпост нашої духовності.

“Ми люди з минулого, наскрізь просякнуті рабським духом, що не дає нам мужності приборкати мародерів. Народи, що заможно живуть, у разі ущемлення їхніх прав виходять на вулиці, нагадують владі про себе. За долю і щастя потрібно боротися, а тут за черепок гречки продаються. Істогнуть, що мало дають. І гинуть, бо нема за що купити ліків, заплатити за тепло в квартирі. Дійшли до краю...”

“Земля — це не корова і не свинюка, яких, вигледівши, можеш вільно продавати. Земля — неподільна святість, торгувати чи гендювати нею — це пряма зневага до долі України та її людей, як теперішніх так і майбутніх поколінь”.

Усе частіше ловлю себе на думці, що мене цікавить письмо тільки досвідчених, збагачених життєвою мудрістю письменників. У молодості здебільшого переважають гра, епатаж, бажання шокувати і полоскотати нерви читачам та колегами-літераторам. Невипадково відомий французький письменник А. Моруа зазначав, що найбільші шедеври світової літератури створили люди старшого віку, десь після шістдесяти.

Окремі назви публіцистичних статей і роздумів говорять самі за себе: “Анатомія нашого безталання”, “Вони не зупиняться, їх потрібно зупинити”, “Чечня маленька, а дух могутній”, “Станьмо обличчям до сонця, а розумом до землі”, “Прокиньмося, боротьба за долю мови триває”, “Мажори передвиборних баталій”, “Алкогольний молох”, “На межі розбрату та зради”, “Важкі часи ще попереду”.

“Імперія не може існувати у замкненому циклі, — слушно оглолошує митець. — Вона, як омега, перекидається з дерева на дерево, паразитує і постійно прагне нових територій, просторів. Ота омега спустошила нашу землю, понівечила наше життя. Сьогодні тільки сліпи не бачать цього. Якою б не була самостійна Україна — бідною, розгніваною, засліпленою, але своїх дітей не нищила і не мордувала б. У нас нема ні Сибіру, ні холодної Півночі, де полягли мільйони українців”.

Окремий розділ складають рецензії та нариси, в яких автор аналізує творчість Віктора Гrabовського, Євгенії Лещук, Михайла Іванченка, Миколи Сядристого, молодих поетів львівської школи під назвою “Гроно” та інших.

Словом, книжка вийшла багатогранна, поліфонічна, але тим і цікава. Кожен у ній знайде щось до душі, й віритися, що на полицях книгарень вона не залежиться.

Петриківський Ліс

Станіслав БУШАК,
мистецтвознавець

Літературні портрети

Кожна допитлива людина хоче бачити поряд із творами свого улюбленого майстра слова і його візуальний портрет, достовірний і точний. А тим більше, що його виконано талановитим художником, який перетворює випадкове впізнаване зображення видатної людини у високомистецький художній твір, в процесі чого портрет стає образом історичної епохи, в яку жив і творив майстер слова. Як на мене, Володимиру це вдалося, а письменникам — пощастило, що їх зобразив митець-психолог такого високого обдарування.

Створюючи портрети видатних майстрів слова, Слепченко застосовував улюблений ним прийом пластичної символіки — оригінальну і несподівану образну знахідку-метафору, якою так часто, вміло і охоче оперують талановиті та глибокі поети.

До безперечних мистецьких досягнень Володимира Слепченка належить серія портретів видатних вітчизняних письменників — “Літературна еліта України”. Концептуально вона є складовою частиною мистецького проекту “Обрані часом”, використовує пластичні прийоми стилю “Арт-Лайн”, але виконана в традиційних графічних техніках, включно зі змішаною авторською.

в столиці України розлогу і успішну персональну виставку з нагоди свого 40-річчя. На портреті 2016-го року обличчя Олійника торкається крило лелеки, котрий лише у височині, залишаючи по собі символічний слід у вигляді вишитого рушника долі. Поезія поета — співуча, глибоко-народна, неодноразово покладена на музику багатьма композиторами, нерідко зверталася і до цих усталених в українській культурі символів.

В бібліотеці Слепченка зберігається книга поезій “Основи” (К.: Дніпро, 2005) з дорожнім автографом-побажанням поета: “Дорогому Володимиру Слепченку, — з глибокою шанобою і вдячністю, — на щемливе творче многоліття! Будьмо!!! Київ, 7-VI-2007 р. Борис Олійник”.

В образі ж Дмитра Павличка (2017) — енергійного, задиристого і завжди невгамовного, — митець використовує символіку чорної та червоної барв, навіть закарбовану поетом у його безсмертному творі “Два кольори”, який давно вже знає і співає вся Україна. Павличко дуже любить коней, тому біля поета Слепченко зобразив крилатого Пегаса, який повністю віддається стихії нестримного бігу, спрямованому назустріч Сонцю, у невідоме, але світле Майбутнє.

Над головою Івана Драча зображена Богородиця з немовлям, нагадуючи про його знамениту поему “Чорнобильська мадонна”. Від лику Божої матері йде сяйво, у світлі якого вимальовується образ знаменитого поета-новатора, автора поеми “Ніж у сонці” (1961), збірки “Протуберанці серця” (1965) та багатьох інших творів, позначених сміливим експериментуванням зі словом.

Новаторський підхід Драча до усталених норм віршування нагадав Слепченку його улюбленого Казимира Малевича, супрематичні фігури котрого він використав у вигляді геометричних елементів сорочки поета. Тут зашифрована глибока думка про те, що “слово є своєрідним атомом мови”, комбінація яких творить безкінечне різноманіття Всесвіту.

Філософська глибина думки, зануреність у Пра-Глибини української культури, новаторська образність і щира любов до рідної землі надають віршам Павла Мовчана всеохоплюючого Космічного масштабу, в той час як його публіцистика вражає пристрасною полум’яною словом і палким темпераментом духовного поведиря-проповідника.

Багатьом людям запалили серця його глибокі та пристрасні виступи на Українському радіо, опубліковані також у вигляді літературно-публіцистичних статей у книгах “Ключ розуміння” (1990) та “Мова — явище космічне” (1994).

В кольоровому портреті Павла Мовчана Слепченко надає образу поета рис легендарного титана, тіло якого виростає з таємничих глибин рідної землі, а голова возноситься до небес, які нагороджують неподоланими силами його могутню творчу особистість.

Дві птахи-голубки: одна — в польоті над головою поета, а

Автопортрет
Володимир Слепченко

друга — делікатно вписана у пасмо його волосся, символізують найближчих жінок-берегинь Павла Михайловича — дружину Любов Голоту та доньку Павлину.

У поетичній збірці “Сіль” (К.: Рад. Письменник, 2014) Павло Мовчан залишив щирий напис-

Юрія Щербака — видатного експерта-міжнародника і дипломата (він тривалий час був надзвичайним і повноважним послом України в Ізраїлі, США, Мексиці та Канаді) — Слепченко зобразив серед хмарочосів Нью-Йорка, в самому центрі найвпливовішої держави сучасного світу і, водночас, — у рідному Києві, біля Михайлівського Золотоверхого монастиря, поряд із яким знаходиться Міністерство Закордонних справ України. Саме тут, у серці древнього Києва, найбільш чітко відлунують історичні події українського життя, в якому б куточку світу вони не відбувалися. Саме тут, де ще у княжу добу споруджено величний собор на честь небесного покровителя міста — архистратига Михаїла, а поряд, з Володимирської гірки, відкривається величний вид на неозорі Дніпрові далі, душа возноситься до самого неба від споглядання цих неймовірних красот, тут приходять

Юрій Щербак

побажання родині художника: “Дорогі мої Слепченки! Сотні Вам років життя (у) Бога просимо!”

Вдалися митцеві і образи двох мудреців-інтелектуалів української літератури — Юрія Щербака та Михайла Слабошпицького. Їх об’єднує ґрунтовне знання світової та вітчизняної історії, повага до духовної спадщини минулих часів і висока культура думки їхніх прозових творів та історико-аналітичних досліджень.

до Юрія Миколайовича задуми його нових творів, роздуми про тисячолітню історію рідного народу, піднесені прозріння про європейську місію воскреслої України.

Енергійний поворот голови підкреслює молодечу владу та нев’янучу творчу потугу Юрія Миколайовича, про що свідчить його остання книга блискучих політологічних есе “Україна в епіцентрі світового шторму: оцінки, прогнози, коментарі” (К.: Ярослав Вал, 2017). Збірка сповнена глибоких міркувань і осяйних прозрін про долю України в третьому тисячолітті всевітньої історії. Погляд Щербака, просвітлений і пильний, спрямовано до небес, поверх знаменитої американської Статуї Свободи, де він бачить всепроникним зором віщуна-провидця — могутню, оновлену і щасливу Україну.

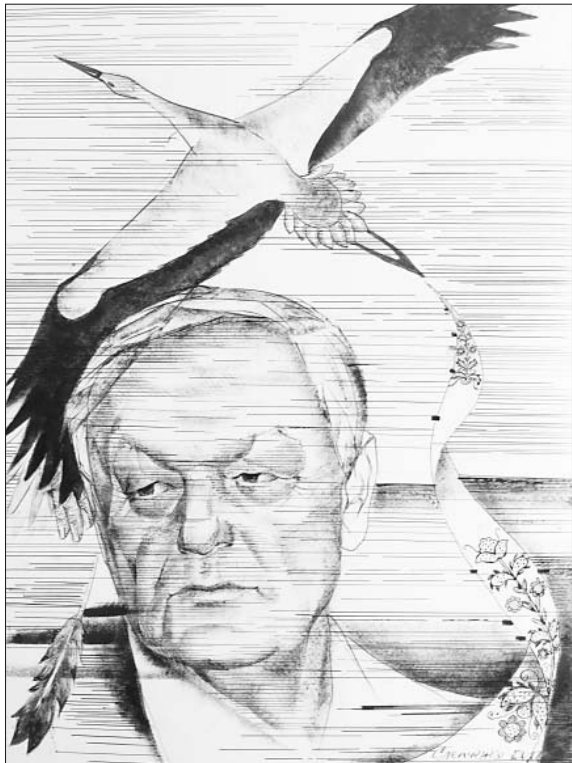
Життя Михайла Слабошпицького нерозривно пов’язане з книгами — носіями знань і хранителями мудрості людства. Він і письменник, і книговидавець, і мекенат-популяризатор кращих українськомовних творів. Його, співголови координаційної ради “Міжнародного конкурсу знавців української мови імені Петра Яценка”, виконавчого директора “Ліги українських мекенатів” та директора видавництва “Ярослав Вал”, Слепченко зобразив в оточенні античних колон серйозним, зосередженим, зануреним у роздуми про непромінальні духовні цінності, серед яких для кожного народу почесне місце займає рідна мова. Суворий аске-

Павло Мовчан

Нині вже виконано в матеріалі чудові портрети Дмитра Павличка (1929 року народження), Юрія Щербака (1934 р. н.), Бориса Олійника (1935 р. н.), Івана Драча (1936 р. н.), Павла Мовчана (1939 р. н.), Михайла Слабошпицького (1946 р. н.). Кожного із них художник знає особисто, з деякими перебуває у багатолітніх дружніх стосунках, багато років цікавиться їхньою творчістю, поповнює їхніми новими книгами свою домашню бібліотеку. По суті, це наші сучасники, живі класики української літератури, виток творчості яких сягають легендарної вже нині доби — покоління “шістдесятників”. Багатьох їхніх побратимів, воїнів духу на теренах української культури, давно вже немає в живих. Мимоволі згадується і Григор Тютюнник (1931—1980), і Василь Симоненко (1935—1963), і Василь Стус (1938—1985), яких вони знали особисто і з якими разом колись крокували по життю, починаючи своє сходження до вершин вітчизняної класики.

Єдиний із них, хто, на жаль, нещодавно помер (30 квітня 2017 — на 82-му році життя) — це незабутній Борис Олійник, з яким Володимир Слепченко був особисто знайомий ще з 1988 року, коли влаштував за допомогою поета у шойно заснованому “Українському фонді культури” (на вулиці Липській у Києві) свою першу

Борис Олійник

Іван Драч

Володимира Слєпченка

тичний образ Михайла Федотовича нагадує шляхетні мармурові бюсти доби римської класики, а колони викликають асоціації з величними архітектурними спорудами, втіленими на знаменитій фресці Рафаеля “Афінська школа” з Ватиканського палацу в Римі, де великий художник зобразив знаменитих мудреців і митців минулого — Піфагора, Геракліта, Діогена, Сократа, Платона, Арістотеля, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, не забувши намалювати й себе.

Викликає шире захоплення і повагу виняткова працездатність пана Михайла, його унікальна здатність блискавично реагувати на політичні події та історичні виклики доби і, в той же час, ретельно та скрупульозно працювати над глибокими темами, як це, приміром, робив він понад десять років, збираючи матеріали для осмислення життя Михайла Коцюбинського (“Що записано в книгу життя: Михайло Коцюбинський та інші” — К.: Ярослав Вал, 2012).

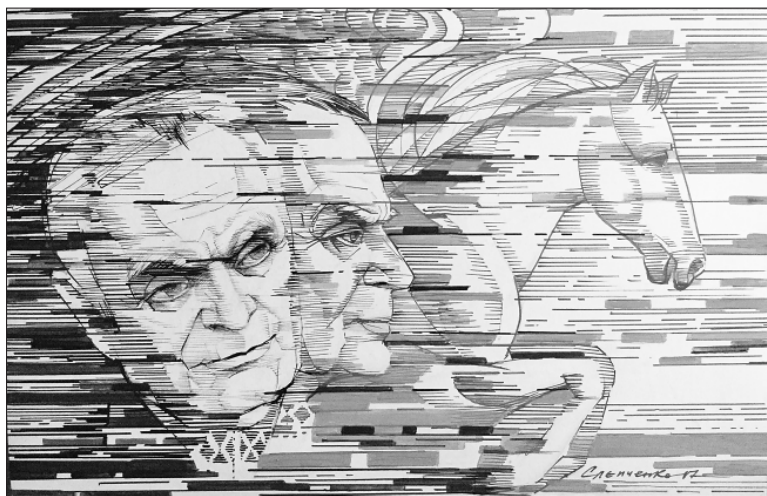
В його талановитій документально-публіцистичній книзі “Велика війна 2014”, що вийшла на початку 2015-го року, точний аналіз подій вдало доповнено унікальними фотографіями

Просвіти” (з 1995), лауреат премії імені Тараса Шевченка (2008). В творчості Голоти завжди відчувається подих козацького степу, про що свідчить і назва її ранньої збірки поезій “Народжена в степах” (1976).

Про трепетне відношення письменниці до таїни літературного процесу, дослідник її творчості Павло Шириця висловлюється так: “За своєю вимогливістю до слова, здається, в Голоті немає випадкових слів; кожне має свій аромат, своє світло (чи тінь), свою тональність”.

“Слово — це дзеркало”, — так в книзі прози “Там, де ніколи” (К.: Ярослав Вал, 2015) письменниця формулює своє естетичне кредо, а Павло Шириця вдало доповнює цю глибоку думку — “майстерність автора потверджується, коли читач може себе в цьому люстерку побачити”.

Образ поетеси, створений Володимиром Слєпченком, підкупає тонким ліризмом: квіти біля неї асоціюють зі шедрим різнобарв’ям її широкі і глибоко-психологічної поезії, а прізвище “Голота” нагадує про кришталеву чистоту і незламність козацького духу її рідної землі, одразу викликаючи асоціації з героєм славнозвісної козацької думи “Козак Голота”. Чудово пере-

Дмитро Павличко

та свідченнями сучасників-очевидців, що робить її дорожочним першоджерелом тих незабутніх історичних зрушень. Книга завершується двома розділами із велими символічними назвами — “Час нових людей” та “Історія дає шанс”. Саме на початку цієї книги автор залишив знаменитий автограф: “Славним Слєпченкам — з адорацією (прихильністю) — С. Б., з добрими побажаннями. 14.04.2015 р. Михайло Слабошпицький”.

Таким чином, образи видатних українських літераторів у творах Слєпченка викликають зливу історичних та культурологічних асоціацій, породжуючи додатковий пласт “прочитання” його високомистецьких, достовірно-точних і в той же час — несподівано-розкуто-метафоричних творів.

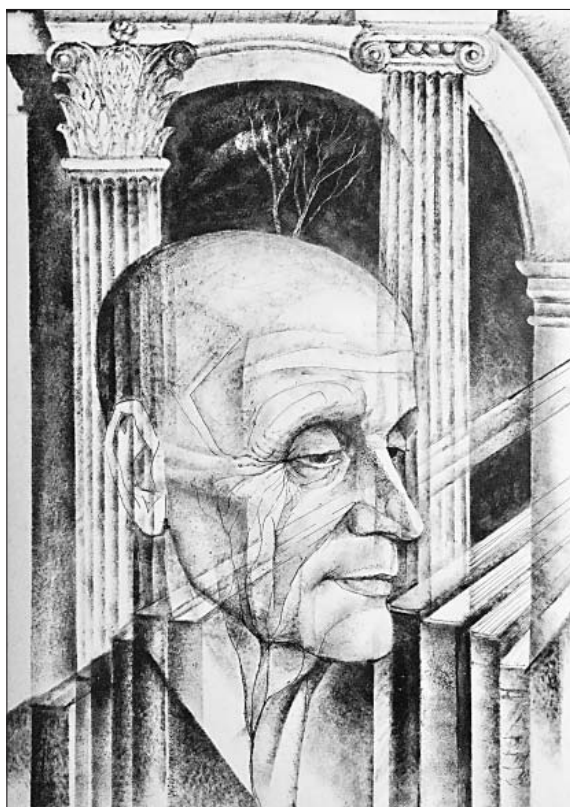
Робота над серією “Літературна еліта України” продовжується далі. У задумах митця — створити портрети літераторів середньої вікової генерації, котрі перебувають нині у розквіті своїх життєвих сил і творчої зрілості. Буквально протягом літа 2017 року майстер завершив портрети таких знакових письменників нашої доби як Любов Голота, Іван Малкович та Оксана Забужко.

Любов Голота — поетеса, прозаїк, публіцист, головний редактор всеукраїнського видання “Слово

дані руки поетеси, яка, ніби зачарована тремтливою, ледь чутною мелодією нового, ще ненародженого вірша, обережно і натхненно торкається своїми ніжними пальцями невидимих струн золотої Аполлонової лютні.

Оксана Забужко

Михайло Слабошпицький

Іван Малкович в літературній карті України представляє один з її найсамобутніших регіонів — Гуцульщину, а точніше — її серцевину, Косівський район Івано-Франківщини, за поетичними рядками зі знаменитої пісні Миколи Мозгового — “чарівний край Черемоша й Прута”. Гуцульщина — край безлічі талановитих майстрів традиційних народних промыслів — гончарства, обробки шкіри, ковальства, ткацтва та вишивки, різьблення по дереву, народного живопису, теслярства та обробки каменя, співаків та музикантів, у який були закохані і який оспівували багато видатних майстрів українського художнього слова, зокрема “східняки” Михайло Коцюбинський та Гнат Хоткевич.

Малкович, здається, не лише увібрав у себе добрячу частку усіх цих талантів, але й примножив їх досить рідкісним не лише для Гуцульщини, але й для всієї України талантом організатора літературного процесу, видавця і мецената, видатного популяризатора дитячої книги та вітчизняної поезії.

Іван Малкович

В портреті Івана Малковича — визнаного поета, лауреата Шевченківської премії 2017 року, перші літературні кроки якого підтримала сама Ліна Костенко, засновника і директора знаменитого видавництва “А-ба-ба-гала-ма-га”, Слєпченко підкреслив його заміряну поетичну сутність, захоханість у небесну музику сфер. Закінчивши Івано-Франківське музичне училище по класу скрипки та факультет української філології Київського університету Тараса Шевченка, він і нині щодня бере в руки скрипку, настроюючи її струни в унісон зі звучанням високих поетичних вібрацій української класичної поезії.

Митцеві вдалося вловити у виразі обличчя Малковича напівдитячу віру у казковість оточуючого світу та, водночас, — легкий, ледь іронічний сум з приводу його недосконалості.

Оксана Забужко належить до інтелектуальної еліти нинішнього українського письменства. Поетеса, есеїст, прозаїк. Наділена гострим розумом і, водночас, даром живого яскравого слова, вона щас-

Любов Голота

ливо поєднує в собі науковця, поетеса та публіциста-проповідника. Народилася і ранні дитячі роки провела в древньому Луцьку, котрий протягом XV—XVI століть був другою столицею Великого князівства Литовського і першою — української Волині. З восьми років живе в Києві, закінчила тут філософський факультет університету імені Тараса Шевченка та аспірантуру при ньому, працює в інституті філософії НАН України. Визнаний фахівець в галузі естетики — одного з найважливіших напрямків філософії, котрий досліджує феномен мистецтва. Викладала історію культури та естетику в низці вишів України та США. Лауреат багатьох вітчизняних та міжнародних літературних премій і нагород. Твори Забужко перекладено на 18 мов народів світу.

Володимир Слєпченко зобразив поетеса на Андріївському узвозі, де вона прямує з верхнього, Княжого Києва, до Контрактової площі (позаду — славетна Андріївська церква, попереду — знаменитий фонтан “Самсон” біля Торгових рядів). Там, на Подолі, неподалік від Дніпра — святої ріки українців, — подорожніх зустрічає Києво-Могилянська академія — найвища наукова і освітня установа Козацько-Гетьманської держави, головний осередок її самобутньої християнсько-елліністичної духовності, де саяво Заповіді Господні не вступало в суперечність, а органічно поєднувалося зі вченням батьків європейської філософії — Платона та Арістотеля.

Погруддя Оксани Забужко оранічно вписано у вишукано-граціозну аничну архітектуру барокового Києва, а проникливий і злегка іронічно-насмішкуватий погляд героїні чудово відтворює гостроту її швидкої думки та несподівано-метафоричну специфіку поетичного мислення. Поетеса ніби занурюється у хащі поетичних образів, які виникають в її уяві від спілкування з рідним містом та з тіннями тих великих людей, котрі прикрашали його древні вулиці та площі видатними пам’ятками мистецтва.

Володимир АНТОФІЙЧУК,
доктор філологічних наук, професор,
м. Чернівці

Святі його духовні острови

Лупул Омелян. Свята земля. Лірика. — Чернівці: Рута, 2016. — 200 с.

Омелян Лупул прийшов у літературу в зрілому віці. Це якщо брати за точку відліку вихід у світ його перших трьох збірок: “Скрижали”, “Оранта”, “Гіганти і карлики” (усі — 1993 р.). Та, як відомо, поетами народжуються.

дії”. Це щедро насичена лірикою злегка ритмізована проза, яка час від часу “перебивається” рефреном. Таких творів 14. Тематичний діапазон їхній дуже різноманітний — від трагедійного до лірично піднесеного. У калейдоскопі поезій і голосіння матері за полеглим в АТО сином (ця тема рефреном проходить через кілька розділів книги), і спогад про афганську війну, й іронічний етюд про сучасного українця, який дуже шкодує, що маєтністю не може зрівнятися із братом, який живе у Греції. Не можуть не схвилювати читача поезії “Візьміть мене, мамо, за руку”, “До сповіді”, “Мама на небі”, “Насійте, мамо, квітів”.

Зовсім по-іншому вибудований розділ “Фавор-гора”, який складається із трьох підрозділів: “Gloria dolorosa” (скорботна слава), “Екслібриси”, “Зозулі на барвінку”. Кожен із них становить своєрідну трилогію, в якій відбилися роздуми про особисте, українське й загальнолюдське.

“Gloria dolorosa” написана по гарячих (у прямому розумінні) слідах подій на Майдані. До підрозділу увійшло одинадцять різнорядкових (від 8 до 20) віршів. Прочитуємо один із них:

*Ой закувала зозуля та сива
Серед зими та не з доброго дива:
Мама за сином заголосила —
Стало зозулі мовчати несила.
Але лічити літ не взялася —
Сива зозуля плачем зайшлася —
Мамине горе, мамині рани
Несе зозуля через Майдани.*

У кожному із цих одинадцяти творів біль і сум через події, що спіткали весь український народ. А водночас і сумнів: “А чи / Ці жертви України не даремні, / Якщо в моїй державі й дотепер / Безкарно шабашують сили темні?..”. Та все ж Україна для автора — то Фавор-гора, на якій мусить відбутися преображення нашого народу.

“Екслібриси” — це 100 терцетів, які нагадують сузір’я віршів, якими ніби інкрустовано всю книгу. Тут знову ажурне плетиво образів і мотивів, як, зокрема, в наведених нижче поетичних перлинках:

*Злодійські доки пухнуть гаманці,
Окрадена страждає Україна —
Свята земля в терновому віночі.*

*У споминах мій тато коло брами
І мама, так як бачу, молода. —
Два ангели з небесними дарами.*

*Де вчора ще яріла ярина,
Чужі снаряди наше поле орють.
Війнула віялом війна.*

*Весна нуртує ритмами Легара,
Усім хмільного в жили підлива.
І пристрасті вирує Ніагара.*

Підрозділ “Зозулі на барвінку” — це знову ж таки цикл творів з однієї строфи — октави; це знову ж таки класичний вірш, укладений у канон поетичного циклу. Тут, як у калейдоскопі, “прокручуються” події,

роздуми, пейзажі; і знову ж таки вирує потужний ліричний струмінь:

*Летить осіннє листя, як листи
У вічність адресатам, та запізни,
Де і “Вітаю” радісне, й “Прости”,
І суперечок доводи залізні, —
Летять, немов розведені мости,
Через які страждають долі різні.
Дивлюсь у той летючий падолист:
А що, як там від Вас до мене лист...*

“Сerpнeвa сонaтa” — завершальний розділ “Святої землі”. Його жанр, за визначенням автора, — інсталяція для скрипки з болями душі, високими вітрами й органами громів. Трохи незвичний як для літературного твору, та, як переконуємося пізніше, він цілком відповідає його структурі. “Сerpнeвa сонaтa” — твір самостійний, але безсюжетний. З цього погляду його можна оцінити як поетичний експеримент. Дотримуючись законів класичної побудови музичного твору, поет відповідно називає і розділи — Allegro, Andante, Appassionato, Adagio, яким передуює своєрідний вступ: до сина в гості “аж із Раю” приходить мама і просить його розповісти про життя. І ось крізь призму синових розповідей читач упізнає ті визначальні події, які довелося пережити усьому нашому народу, а що на перший погляд здається суто особистим, характерним тільки для сина, то, добре обдумавши прочитане, можна зрозуміти, що це глибинна й різнобічна ментальність українця.

Не вдаючись у подробиці, скажу: це справді хвилюючий — іноді навіть болісний — твір, по-справжньому художній і новаторський. Особливо не залишає байдужим читача четвертий підрозділ розділу “Appassionato” — вісім восьмирядкових (у два катрени) поезій про Маму:

*Під склом у позолоченім багеті
Між образами Мама на портреті
Ярять мені, як провідна зоря,
Боронять від царя і лихваря.
Тож я у мить, натхненну чи гірку,
Як то буває часто на віку,
Молюся, грішний, перед образами
До Трійці Пресвятої. І до Мами.*

У “Сerpнeвій сонaтi” автор проявив себе як майстер слова у багатьох поетичних різновидах. Якщо у попередніх циклах він “скований” класичними канонами, тож і мусить економно користуватися словом (такий його стиль письма Аделя Григорук у передмові до “1000 байок” назвала словесною графікою), то тут поет використовує все різноманіття форм і засобів (навіть білий сонет), якими, як очевидно, вправно володіє.

І ще одне: у кожному із розділів книги зустрічаємо образ Мами, а в “Сerpнeвій сонaтi” — весь твір присвячено Мамі. Тож образ Матері в поетичній творчості Омеляна Лупула заслуговує на окрему увагу дослідників.

Завершуючи розмову про “Святу землю”, відзначу, що український читач отримав високопробний зразок лірики. Красне Слово Омеляна Лупула не запламоване словесним брудом, яким, на жаль, переповнена сучасна лексика нашої спільноти. І це має неабияке значення саме тепер, коли йде боротьба за виживання української мови в Україні.

“Свята земля” Омеляна Лупула — це той добірний урожай, що став наслідком невтомної праці автора протягом 24-х років на ниві українського красного письменства. Тож і заслуговує на високе поцінування і від читача, і від літературної критики.

А народився Омелян Лупул 1 серпня 1950 року в селі, яке вже мало свою літературну ауру. Це Раранча (нині Рідківці) під Чернівцями, де в 1896 — 1904 рр. жила і вчителювала, за словами Івана Франка, “перша українська письменниця Буковини”, етнограф і фольклорист, просвітителька, активна учасниця жіночого руху, приятелька Ольги Кобилянської Євгенія Ярошинська. 2014 року під час відкриття їй меморіальної дошки в Рідківцях (яку, до речі, Омелян Лупул виготовив за власний кошт) поет сказав: “Більше ста років тому над нашим Раранчам яскраво спалахнула творча зоря Євгенії Ярошинської. Мабуть, якась часточка тепла і світла від тої зорі перепала і мені. І я став творити красне слово”.

У ранньому дитинстві Омелян утратив батьків, його виховували близькі родичі. По закінченні середньої школи став студентом Чернівецького медичного інституту, який через рік покинув і вступив на українську філологію Чернівецького університету. Бо його кликало *Слово*. І недаремним був такий “ризик” юнака. На сьогодні літературний доробок Омеляна Лупула — це 31 видання (майже три тисячі ліричних поезій і понад тисячу байок). Про найновішу із його збірок — “Свята земля” — хочеться сказати окремо.

Видання ошатно оформив і зі смаком проілюстрував член Спілки художників “Клуб українських митців” А. Григорук (м. Косів). Кольорові палітри ілюстрацій і обкладинки гармонійно поєднуються. Видання містить лірику Омеляна Лупула, написану впродовж 2014—2016 рр.

“Свята земля” — це сім розділів, у кожному з яких засобами високої поезики відображено не тільки ліричні настрої та переживання художніх персонажів і самого автора, вираженого через ліричне Я, а й певною мірою сучасні проблеми та події, які заторкують свідомість кожного українця.

Починається книжка розділом “Із зеленого літа”. Це 34 особистих листи адресатці, до якої ліричний персонаж звертається на “ви”. Але час від часу тематично ці листи перемежуються із творами громадянського звучання, як наприклад, оцей:

*Зелені строфи скошених отав.
Рядки порозлягалися лугами.
А понад ними — хмар барвисті гами,
П’янка поема літа із октав.*

*Який би сум цей край не огортав,
Та тут мої Кариби і Багами.
Зелені строфи скошених октав.
Рядки порозлягалися лугами.*

*Святі мої духовні острови...
Кульбаби цвіт — то зорі під ногами.
Це тут я розмовляю із богами —
Бог річечки. Бог поля. Бог трави.*

Зелені строфи скошених октав.

Кожен вірш цього розділу — рондель, але злегка трансформований автором: п’ятий рядок останньої строфи відокремлений.

Забігаючи наперед, зауважу, що майже всі ліричні поезії Омеляна Лупула складаються з однієї строфи. Такий “тон” задали, мабуть, рубаї, які склали першу його збірку “Скрижали”, де вміщено 180 поезій цього жанрового різновиду. Хоча є і багато-строфові твори.

Розділи “Карпати. Падолист”, “Ронсарові строфи”, “Роздуми при багатті” — це розлогі поетичні панно, кожне з яких написано “своєю” строфою — децимою, ронсаровою строфою, септимою. Тут і фі-

лософські роздуми, і минуле України та її сьогодення у сприйнятті ліричних персонажів поета. У віршах Омеляна Лупула не зустріти ура-патріотичних гасел-закликів, він тонко, лірично змальовує події та людей, їхні життєві невдачі та душевні переживання, уникаючи при цьому негативно забарвлених стилістичних слів. І це не проста: майстерності слова Омелян Лупул учився у Михайла Стельмаха, з яким мав щастя бачитися двічі. Оту високу лірику і ніжність слова у прозі класика Омелян Лупул втілював у свою поезію. Тому там, де, здавалося б, можна було скористатися заниженою лексикою, він пише аристократично красиво:

*Я лебедем був у минулім житті.
Та несповідимі Господні путі.
Тепер я людина. Живу у селі.
Щасливий. Є друзі. Хліб-сіль на столі.
Це тілом. Душею — в глухому куті.
А ще як зіткнешся, буває, зі злом,
Так хочеться неба сягнути крилом.*

Майже всі поезії цієї книги проникнуті великою любов’ю до села. Його описи сільської природи — ніжні, м’які, акварельні. Чи й не тому, думаю, сам автор живе в рідному селі. У попередніх творах його село для нього — то і Яблуневія, і маленький Париж, та й навіть одну зі своїх збірок він назвав “Раранча”. Або ось цікавий вірш із “Ронсарових строф”:

*Троянди зрізав. Обтрисув росу
Онукові букет цей понесу —
До школи йде на перший свій дзвінок.
Спливуть роки. Зросте із хлопця муж.
І в чорну мить він із таких же руж
Мені прощальний принесе вінок.*

Поезій такого глибокого філософського змісту, що спонукають читача задуматися над сутністю людського буття, чимало у вказаних розділах, як і, до речі, в усій книжці. Професор Чернівецького університету, доктор історичних наук Нестор Мизак у розмові з Омеляном Лупулом зізнався: “Я дотепер читав поезії мимоволі. Але коли почав читати Ваші, то зрозумів, що це не так, як у всіх. Прочитавши раз, я перечитав книгу вдруге, а втретє — уже з дружиною”.

А ось і поезії у прозі — розділ “Рапсо-

«Моє Горущко й Україна»

Марія ГЕВ,
м. Львів — с. Гірське

Лучечко Іван Михайлович народився 22 жовтня 1928 року в селі Горущке (тепер — Гірське) Миколаївського району, що на Львівщині. Навчання у сільській школі розпочав ще за польської окупації, а п'ятий клас закінчив за російсько-більшовицької. Вересень 1941—весна 1944 років — період навчання Івана Лучечка у Стрийській гімназії. Батьки Михайло і Марія старалися всіляко сприяти навчанню єдиного сина. Для Івана Лучечка ці чотири класи гімназії стали поштовхом до подальшого навчання і здобуття освіти.

У серпні 1944 року, під час окупації села Горущкого німецькими військами, німці забирали молодих чоловіків і пішки під конвоем вели в Дрогобич на збірний пункт, який був розташований на території тюрми “Бригідки”. Серед них був і 15-літній Іван Лучечко. Людей забирали босих, напівроздягнених, голодних. Із Дрогобича їх колонами переводили в Ужгород, а звідти поїздом до Будапешта, Відня, далі — до Німеччини на роботу. Іван Лучечко потрапив у Гамбург, де працював разом із такими ж полоненими у порту ріки Ельба на суднобудівному заводі. Згодом Іван Михайлович згадував, що цих дев'ять місяців полону стали школою життя і людських страждань. Це був час суворого вишколу і гартування, голоду, холоду, постійних бомбардувань, недоспаних ночей, довгих годин виснажливої праці, пізнання людських характерів, знущань та багато іншого. У таких умовах інстинкт самозбереження оволодіває людиною, а підлітки дорослішають на очах.

8 травня 1945 року прийшла звістка про капітуляцію Німеччини. Перед Іваном Лучечком постав вибір майбутнього. Через непросту ситуацію на радянській території, Іван вирішив податися на Захід.

Упродовж 1945—1950 років Іван Лучечко мешкав біля Гамбурга в українському таборі для втікачів Гайденау. У цьому ж таборі він закінчив гімназію і 1950 року виїхав до Америки. Чотири роки служив в американській військовій авіації, вивчив англійську мову, отримав громадянство США (5 листопада 1953 року). Після демобілізації з армії отримав стипендію і вступив до Колумбійського університету. Юнак повністю поринув у світ знань.

Закінчив аспірантуру за спеціальністю історія Східної Європи і бібліотекознавство, здобув ступені магістра бібліотекознавства у Колумбійському університеті (1961 р.) та магістра політології у Гантер-коледжі у Нью-Йорку (1969 р.). Три роки викладав у Колумбійському університеті, згодом у Стейтовому коледжі у Джерзі-Сіті (1962—1994 рр.), тридцять два роки був заступником директора бібліотеки NewJerseyCityUniversity.

1981 року одержав нагороду Українського Наукового Інституту Гарвардського Університету за англومовну бібліографічну монографію “Російсько-українська проблема 1917—1921 років: класифікований й анотований довідник про советський політичний репортаж у “Правді” (The Russo-Ukrainian Problem. 1917—1921: A Classified and Annotated Guide to Soviet Reportage in Pravda). Іван Лучечко так оцінює цю працю: “Це і є ключ до

Я хочу розповісти про свого односельчанина, а тепер жителя США Івана Михайловича Лучечка, про його просвітницьку діяльність і постійну допомогу рідному селу.

всього, що “Правда” в ті роки писала про Україну: військові дії, політика, економія, голод, статистичні дані, тощо. Дещо з тоді написаного й сьогодні є актуальним”.

З 1966 року Іван Лучечко здійснив 30 екскурсій як провідник туристичних груп. Подорожував і до Радянського Союзу. Адже в США проживає багато українців, які хотіли відвідати землю своїх батьків. Організовуючи такі поїздки в Україну, неодноразово відвідував і свою маленьку батьківщину.

Але 5 березня 1982 року, після доповіді-дискусії на тему: “Позитиви і негативи поїздок в Україну”, радянське посольство у Вашингтоні перестало видавати Івану Лучечкові візи на подальші туристичні маршрути “США — Радянський Союз”.

Після розпаду радянської імперії, 1993 року Лучечко їздив разом з американською освітньою місією в Магадан, Владивосток, Хабаровськ, де мав численні зустрічі з українськими громадами. Таким чином відкрив для американської діаспори “материк” (поселення) українців на Зеленому Кліні, Мурманську, Архангельську, на Соловецьких островах тощо. Зокрема, у Владивостоці пан Лучечко допоміг Товариству Української Культури — фінансово підтримав видання газети “Українець на Зеленому Кліні” та діяльність української суботньої школи.

Після повернення до Америки він неодноразово виступав у Нью-Йорку в Українському Народному Домі з доповіддю “Українці на Зеленому Кліні” про результати подорожі. А кошти, зібрані під час цих виступів, призначалися на стипендію акцію Союзу українок Америки для студентів східної діаспори.

Іван Лучечко горнеться до своїх земляків, по можливості їх підтримує.

Вагоме місце в житті Івана Лучечка займає діяльність в Українському Музеї в Нью-Йорку. У 1986—1988 роках Іван Михайлович був членом управи музею, а в 1986—1987 роках виконував обов'язки секретаря в ексекутиві. У 1996—2000 роки він стає Головою Управи цієї організації. Діяльність Українського Музею — важлива віха в історії української громади США, основне завдання якого — збирати, зберігати, експонувати й інтерпретувати, популяризувати зразки української культури та історії з допомогою виставок, освітніх курсів, публікацій та різних мистецьких імпрез. Іван Лучечко писав: “Усі культурні народи світу мають свої музеї, ними дорожать, опікуються, фінансують. І тому репрезентативний Український Музей в Америці є нашим спільним громадським обов'язком перед нашими предками і нашими нащадками”.

Варто сказати, що Іван Лучечко — провідний член Пласту в Джерзі-Сіті (станічний) і член пластового Загону “Червона Калина”, член дирекції кредитної спілки “Самопоміч” у Джерзі-Сіті, учасник українського хору “Думка” (у період 1957—1967 років) і церковного хору святого Юра в Нью-Йорку. 2007 року він упорядкував і передав Архів Пластового Загону “Червона Калина” (за період 1925—2006 рр.) Національній бібліотеці ім. В. Стефаника НАНУ (м. Львів).

У листі до мене за 27 вересня 2009 року Іван Лучечко так пише про пластовий Загін “Червона Калина”: “Загін “ЧК”, членом якого був Степан Бандера, майже на 80 % був знищений більшовиками під час війни. Вже після війни “Червона Калина” відродилася у діаспорі, а після проголошення Незалежності відновила також в Україні”.

Моє знайомство з Іваном Михайловичем Лучечком відбулося 4 липня 2004 року, коли він разом зі своєю донькою Адріаною приїжджав у рідне Горущке. З Гірською школою його пов'язує багаторічна тісна співпраця. Свою особисту бібліотеку, до якої входять історичні дослідження, наукові праці тощо, передав бібліотеці ЗОШ. Значну частину матеріалу для цієї статті я взяла саме із цих джерел.

У листі до дирекції Гірської школи (тепер Гірський НВК) за 28 травня 2001 року Іван Лучечко пише: “Чим людина старша, тим частіше повертається спогадами і думками до свого дитинства й минулого. Для мене таким минулим є **моє Горущко й Україна**. Під впливом таких дум і почувань я вислав сьогодні для Гірської (Горущкої) середньої школи частину свого особистого архіву. Все це, до певної міри, є моїм звіттом перед Горущкою громадою і Вашою школою, з якої я вийшов, про моє діаспорне життя і діяльність за роки з 1944 до 2000”.

Рідна школа пишається своїм земляком, який досягнув значних успіхів у науці і ставить його за приклад для наслідування своїм учням. На дошці пошани Гірського НВК “Наша гордість” Іван Лучечко займає чільне місце як вчений, історик-дослідник, меценат та подвижник освіти, культури рідного села.

Разом із дружиною Ярославою Лучечко (дівоче прізвище — Остап'як), яка родом із містечка Новий Лисець біля Івано-Франківська, виховали двох дочок — Роксолану та Адріану. В сім'ї між собою було заведено розмовляти тільки українською мовою. Іван Лучечко, довгі роки мешкаючи в Америці, зберіг у своїй сім'ї і надалі продовжує українські традиції, культуру, мову, любов до своїх односельчан, земляків-українців, розкиданих долею по цілому світу. Варто згадати пожертви родини Лучечків на видання підручників для шкіл України, на Фундацію Піддержки Дипломатичних Представництв України, на Народний Фонд Допомоги Україні тощо.

В листі до Гірського НВК за 2 жовтня 1992 року Іван Михайлович повідомляє, що українці Америки вже зібрали понад півмільйона доларів на видання шкільних підручників для України. Разом із дружиною вислали для Гірського НВК пакунки зі шкільним приладдям, українську літературу — “Історію України” М. Грушевського, п'ятитомник “Енциклопедії українознавства”, твори Івана Франка, Лесі Храпливої та багато інших книг. Книжки, журнали українською та англійською мовою рідній школі Іван Лучечко надсилав багато разів. Спонсорував також комп'ютери з усім необхідним до них обладнанням, копіювальні машини.

Дізнавшись про відкриття в Гірському катехитично-хорової школи “Покров” при храмі Покрови Пресвятої Богородиці, він надав благодійну допо-

Іван та Ярослава Лучечко разом із дітьми — Роксоланою та Адріаною — Пластова оселя East Chatham, New York — липень 1969 року.

могу на придбання музичних інструментів. Благодійну допомогу Іван Михайлович надав на реконструкцію храму Покрови Пресвятої Богородиці та будівництво нової церкви свщ. Миколая Чарнецького в селі Гірське. У 2004 році разом з дружиною Ярославою жертвували кошти на будівництво патріаршого Собору Воскресіння Христового УГКЦ у Києві. Адже без віри, вважають Лучечки, жодна добра справа не матиме успіху та продовження.

Для Івана Лучечка пріоритетом у житті стала освіта. Він неодноразово підтримував, всіляко заохочував своїх здібних, талановитих односельчан до навчання. Оскільки сам прибув до США “голий, босий і простоволосий”, і освіта йому давалася нелегко, серце пана Лучечка стало дуже чуйним і відкритим до тих молодих людей, які чогось щиро прагнуть у своєму житті, але через брак можливостей не можуть в повній мірі здобути бажане.

Спілкуючись зі мною, вислав мені численні номери газети “Свобода”. За його підтримки моя перша поетична збірка “Мелодії мого серця” увійшла в бібліотеку тижневика “Свобода”, а поезії було опубліковано на сторінках цього періодичного видання зі супровідним листом Івана Лучечка: “19-літня талановита дівчина Марічка Гев походить з мого родинного села Горущко. ...Я певний, що перша згадка про неї в українській газеті США буде для неї великим заохоченням до дальшої праці”.

Іван Лучечко підтримував мене у виданні поетичних книг “Твоя королева часу” (2009), “Світло довіри” (2015) та нотного збірника авторських творів “Лети, моя пісне” (2009). Завдяки йому добрий приятель сім'ї Лучечків у США, учитель Володимир Остап'як також долучився до видання мого творчого доробку.

Мої батьки з дитинства підтримували моє прагнення до навчання і старалися всіляко заохочувати, допомагати. Домінуючою сферою інтересів стала для мене музика, творчість — написання пісень, поезій, гра на музичних інструментах (сопілці, гітарі, фортепіано). По закінченню навчання в Гірській США та Дрогобицько-

му державному музичному училищі ім. В. Барвінського я вступила до Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка. 2008 року стала стипендіаткою Івана Михайловича. Від проголошення незалежної України Іван Лучечко допоміг вже дев'ятьом учням сільської школи, які найбільше цього потребували, виділяючи для цього свої іменні стипендії.

Зараз я вже працюю за спеціальністю викладачем у Львівській державній хоровій школі “Дударики” ім. М. Кацала. Іван Михайлович дав мені путівку в життя. Тепер вже я навчаю дітей, прищеплюю їм любов до мистецтва, Батьківщини, рідної мови і пісні через музику, здобуваю науковий ступінь “кандидат мистецтвознавства” у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка.

З Іваном Лучечком ми часто листуємося, спілкуємося телефоном. Дуже хочеться, щоб не тільки в Україні, а й у США дізналися про добрі справи професора Івана Лучечка. Ця інформація написана на основі архівних матеріалів пана Лучечка, особистого листування зі мною та односельчанами.

Жителі села Гірське люблять, поважають і пам'ятають свого видатного земляка. Горучанин Петро Петришин у двох своїх книгах-дослідженнях “Історія села Гірське-Горущко” (2002) та “Життя — це вічна боротьба добра із злом: автобіографічний нарис” (2008), у розділі “Інтелект нашого села” пише про Івана Лучечка, у книжці вихідця із Гірського Івана Кахничка “Моє рідне село та його величні люди: нариси” (2013) зібрано численні матеріали про його життя і наукову діяльність.

Іван Лучечко з 1994 року на пенсії, увесь свій час присвячує українським справам у США та громадській діяльності. Тепер мешкає у штаті Флорида разом зі своєю донькою, але “серцем у рідному Горущкому...” І вкотре задає землякам свій життєвий орієнтир: “Радіймо життю, кожній його хвилині. Бо життя — це односторонній рух, і потрібно в ньому творити все найкраще і добре. Повернути щось назад неможливо, тому вже сьогодні треба працювати над своїми добрими вчинками і справами”.

Дорогі читачі! Хочемо відновити на шпальтах тижневика нашу давню рубрику “Родова кухня”, яку робили завдяки вашій активній допомозі. На пропозицію нашого читача змінимо її назву. Віднині це “Родинні рецепти”. Якщо пам’ять зберігає якийсь незвичайний рецепт, якщо пам’ятає смак їжі, якої тепер не скуштувати, — долучайтесь до нашої рубрики. Присилайте приписи давніх родових страв та ще й спогади про те, де й коли ними смакували.

Деренківське частування

Валентина АНТОНЮК,
письменниця,
народна артистка України

...Щосуботи вдосвіта бабуса з мамою місили в діжі тісто й пекли хліб. Для цього напалювали піч грабовими дровами. Обережно пересували в печі на рогачах великі глиняні горщики з борщем чи капустою, чавунці з кашею чи голубцями. Затамувавши подих приставляли до вигребленого на припічок жару високі глечики з молоком. Затим, сипнувши в розпечену пашу печі зо дві жмені борошна, висаджували на черинь книші, паляниці, балабушки, коржі й пиріжки, вправно соваючи туди-сюди плоскою де-

лему чавуні вимочені протягом цілої ночі квасолі й картоплю, додають підсмажені з борошном моркву, цибулю й білі (цукрові) бурячки; наприкінці — молоденьку кропиву, лободу, бурячиння чи шавель (у червоний борщ — свіжу або квашену капусту й неодмінно — окрему жарку з томату й червоних бурячків, де розминають ще й зо дві варені картоплини). Вкидають по півжмені сухих слив-угорок та грибів, а наприкінці доливають кухоль сироватки й запускають півсклянки свіженької сметани, солять, приправляють до смаку прянощами й залишають у печі “упріти”. Подаючи на стіл, зелений борщ прикрашають часточками крутенько зварених яєць і притрушують свіжою чи сухою петрушкою. До миски з червоним борщем неодмінно встромляють гірку перчину. У міських умовах такий борщ слід варити у товстостінному чавунному посуді.

Варена капуста

Це — суто місцева страва, без якої не обходиться жодна сільська оазія. Пізню капусту (без моркви!) закладають на зиму в дерев’яному шаплику, та не шаткують, як звичайно, а подрібнюють на маленькі квадратики спеціальним сікачем. Отже, беруть полумисок такої капусти й стільки ж води, зо дві чималі картоплини й варять на малому вогні. Тим часом слід затовкти півсклянки добре змитого пшона з кусником старого сала, розім’яти варену картоплю й додати до капусти разом із двома жменями дрібно покритшеної цибулі, підсмаженої з борошном і томатом. Цукор, сіль і прянощі — за смаком. Буває так, що в готовій капусті — все нарізно: тоді вона не вдалась. Подібну страву можна приготувати, замінивши капусту свіжими кабачками, подрібненими на тертці, й вона все рівно називатиметься капустою.

Квас

Для приготування квасу беруть трилітровий глиняний гле-

чик і двійко бурячків: білий цукровий та червоний столовий, які кришать кружальцями й заливають хатньою водою днів на три. Коли квас перепініться, його обережно зцідують і вживають як напій, охолодженим. Бурячки настоюють іще раз, — то вже буде такий собі “квасок” для холодного борщу.

Книш

Про книші мені також не довелося чути більш ніде поза маминим селом. Тісто для них готують опарне, як на паляниці. Довго вимішують. Книш формують у вигляді пуп’янка: виплескують товстий чималий корж і надрізають від країв до середини. Змашують збитим яйцем, згортають пелюстками досередини та вкладають у глибоку круглу посудину. Спеченого в печі книша ламають на лискучі “цілушки”, якими любляють ласувати діти, натираючи шкуринку здоров’ям і часником.

Балабушки

Саме так у нас називають пампушки з часником. Готують балабушки із дріжджового тіста, сформованого у вигляді батонів із характерними глибокими надрізами. Печуть, а коли балабушки остигнуть, розламують їх та перемашують підливою із часнику, розтертого з сіллю із додаванням

рев’яною лопатою, вкритою капустяним листям. Ставлення до їжі в сім’ї було культовим: давалися взнаки пережити голодомори. Гостей неодмінно частували всім найкращим та ще й давали гостинці з собою. Ці страви готували найчастіше.

Суп із салати

У маминому селі Деренківці на Черкащині соковита, ніжно-зелена й круглolistа салата невивідно росте на пасіці в Генивому лісі. Такий суп варять у чавунці, приставленому скраєчку палаючої печі. Сиплють жменю добре змитого пшона (як на кандьор), дрібно кришать бараболу, ллють свіжу криничну воду. Заправляють підсмаженими морквою й цибулею, насамкінець солять і додають салату. Їдять лише свіжим, а що не з’їли — висипають поросяті.

Затируха

Головне в затирусі — це крутенько замішане на воді тісто, яке слід старанно й довго терти між долонями, доки не з’являться дрібненькі кульки, які потім висушують і зберігають у полотняній торбинці скраю печі. Затируху додають у пісний суп.

Борщ

Деренківський борщ буває зелений і червоний, пісний і скоромний. Спершу варять у чима-

перевареної охолодженої води та пахучої олії.

Макорженики та душеники

Печуть прісний “жилавий” корж і весь час, поки він холоне, заминають макогоном у великій макітрі мак із цукром. Потім доливають переварену й охолоджену воду, вкидають часточки коржа. Насамкінець макітру злегенька чукають, аби макорженики не повискакували.

Для приготування душеників так само заминають промите конопляне сім’я з цукром, розводять сирію водою, перецідують, вкидають часточки спеченого прісного коржа та запікають у накритому чавунці в напаленій печі до приємного шоколадного кольору.

Кваша (записано зі слів моєї мами, Антонюк Галини Василівни).

“Хочу передати у спадок наступним поколінням наш український звичай — оздоровлення організму квашею.

Як сьогодні бачу свого діда по матері — Миколу Задорожного. Як прийшов до нашої сім’ї, примушував нас — “дітонків” — ламати фруктові гілочки, щоб мати напарилу на піст кваші. Це було для нас справжнім чудо-діємством, бо в ньому брали участь усі від старого до малого. Яка це була радість, коли зварену в печі у спеціально призначеному горщику квашу матінка витягала і ставила на лаві, щоб страва сама по собі прохолонула, як кажуть, “дійшла розуму”. Ми хвалилися своїм приятелям: “А в нас кваша вже готова, скоро будемо їсти!”. Ця звістка згукувала до хати сусідів. Матуся стелила долу домоткане рядно і ставила велику полив’яну миску, вщерть заповнену запашною квашею. Ми щільненько сідали один біля одного, достаючи ложкою цієї, як говорив наш дідусь “цілющої страви”. Їли чепко, не сьорбали, брали зверху, не заглиблювали до дна миски, де були смачні вишні або сливи-уторки. Кого візьме нетерплячка і хто порушить цей звичай, відразу отримає “буханця” по лобі від дідової ложки, щоб не “рився”. Ми, доїдаючи з миски, благально поглядали на діда Миколу, щоб він тільки сказав матусі: “Ану, Хтодосько, підбав дітонкам іще, бач, як гарно виїли!”. Це для нас було великою радістю. Коли дідусь повертався додому в Нетеребку, ми всім кутком проводжали його. Як зараз пам’ятаю його зовнішність: чорна висока смушева шапка, одягнений у чемерку, взутий у добрі ялові чоботи, які, за його словами, купив був у Криму, як їздив туди волами по сіль. Він так любив своїх онуків, довгими зимовими вечорами розповідав старшим, як то золото горить на курганах: знав, де закопа-

ні скарби. Помер він у 1947 р. на 92-му році життя. Гарний був, завжди усміхався, скільки ласки було від нього, добра, поради, мудрості, яку він передавав нам, особливо у тяжку воєнну годину. Дідусь Микола завжди встигав одвідати сім’ї своїх дочок Мар’яни, Софії, Хтодоськи, Марти й Горпини, щоб допомогти їм пороною та ділом. Хай земля йому пухом! І сьогодні маю ложки, ополоник, копістку, качалку, зроблені його руками.

Аж тепер подарую господарям наш родинний рецепт кваші. За день до її приготування потрібно крутенько напарити дрібних гілочок із різних фруктових дерев у п’яти літрах води; довести до крутого кипіння, настояти до червоного кольору. Вилити цей настій в емальоване відро й додати ще стільки ж холодної води. Половину суміші відливаємо й доводимо на вогні до кипіння, а в решті розбавляємо по три пригорщі борошна трьох видів — гречане, житнє, пшеничне таким чином: хтось один повільно ллє на борошно, а другий розколює дерев’яною копісткою, щоб утворилася однорідна маса. Ось настій закипить, і ми його швиденько виливаємо в ту масу, яку щойно колотили й увесь час помішуємо. Маємо десять літрів кваші. Під час її розколювання всі, хто є в хаті, ритмічно приказують: “Ішов че-нець з мо-нас-тиря та спо-тик-нувся об ди-ви-но, а в на-шу ква-шу — мед і ви-но!”. Тільки тоді вона буде по-особливому смачною й трохи п’янкою.

Отже, квашу заколотили, густенько притрусили борошном, накрили і поставили у великій посудині біля тепла, гарно вклавши. На ранок відкрийте, вимішайте й покуштуйте. Якщо солodka, значить іще не готова. Не прогавте той момент, коли стане кисло-солодкою, бо, якщо перетримає довше, буде кисла. Тоді наливайте квашу у дві каструлі й ставте на вогонь. Варіть обережно, весь час помішуючи, щоб не пригоріла. Як почне закипати, збавте вогонь, бо кваша збігає, як молоко. Відрегулюйте вогонь так, щоб страва умлівала, а самі помішуйте. Як стане кольору какао — готова. Під кінець вкиньте у квашу добре промитих сухих вишень або слив-угорок. Зніміть із вогню, і нехай сама по собі охолоне. Аж потім — їжте на здоров’я!

На світлинах — наша родина, я з батьками на гарбузах, завітчанна мама (1 серпня їй виповнилося 88 років) та малий Валерій з прабабусею Хтодоською на порозі рідної хати. Деренківець — його рідне село, й сам він змалку чудово готує.

Від редакції. Читайте більше за виданням Валентина Антонюк // Згадуючи батька. — Київ: “Світлиця”, 2009.

Євген ГОЛИБАРД
Фото автора

Родинні таємниці
Часто згадую чудову сентенцію славетного Бориса Олійника:

“...Скільки облич приручив, а свого
не впрохати.

Суть не по листю — по кореню мітку веде.
Знай: не схватись.

Можна — від когось. Від себе ж —
ніколи й ніде”.

Зацікавленість до суті, тобто до власних коренів і їх вивчення — одна з найбагатіших справ людського життя. Ця справа відкриває і збагачує нам історію, зокрема історію Нації через подробиці життя наших предків на особистому рівні.

Та й генетика тут має що сказати, адже можна цілком реально побачити майбутнє онука через призму біографій та характеристик діда і прадіда.

Водночас пошуки й вивчення матеріалів родоводу — це дуже копітка, інтимна, сердечна, нерідко болісна справа. Бо стосується життя рідних, близьких людей. А що скажете, коли раптом дізнаєтесь про існування своїх родичів за кордоном?

Бабуся Ольга померла, коли я ще вчився на четвертому курсі гірничого технікуму, але встигла залишити глибокий, сповнений вдячності слід у моїй свідомості. Була моїм безкомпромісним вчителем.

Походила з міста Бяла у Краківському воєводстві, звідки батько Александер привіз її до Києва і влаштував на посаду гувернантки-вчительки в родині свого приятеля. На той час Оля мала 23 роки і вільно володіла польською, німецькою, російською, французькою і латиною. У рідному місті, в родині Лешньовських, залишилися два брати Максиміліан і Леопольд та дві сестри — Неллі і Стефанія.

1910 року вона вийшла заміж за Василя Горяного і народила мою маму Євгенію. Совецька система виключала контакти з родичами за кордоном. А тому єдина поштова листівка, що дивом потрапила до Києва від брата Максиміліана з Лодзі у 1932 році, була ліквідована з остраху перед НКВД.

Страх перед НКВД з новою силою спалахнув у подружжя Василя і Ольги Горяних наприкінці 1945 року у Польщі, куди вони дісталися під час окупації і де впродовж 1942–1945 років пережили війну в родині брата Ольги. Страх за родини дітей, залишених в СРСР, змусив їх повернутися до Києва. Приєдналися до однієї з останніх колон громадян, що пішки через Польщу повертались з американської зони на теренах Німеччини.

На кордоні СРСР всіх завантажили до товарних вагонів і перевезли у табір переміщених осіб у Мотовилівці. Спрацювала народна пошта, і через три дні мама викупила своїх батьків у сержанта табору на КПП за пляшку “Московської”, дві банки “тушонки” і буханець хліба...

Шукаючи в Києві

Ще задовго до набуття Україною незалежності, мене час від часу мучило питання: чи не можна віднайти хоча б якісь сліди дівочого життя бабці й подальшої долі її рідних? Відповіді не знаходив, навіть не знав з чого починати. Та й сумніви дошкуляли: навіщо? Відомо ж бо: часом буває небезпечним порушити старе...

Аж тут дружина почала будувати своє генеалогічне дерево. На третій рік цієї роботи вона вже була добре обізнана в системі архівних пошуків у різних джерелах Києва, Житомира, Чернігова і Варшави, знайшла деякі кінці в інтернеті. Нині на її родинному дереві вже знайшлося близько 80 осіб, про багатьох з яких можна написати цікаві розповіді.

Досвід дружини примусив мене відкинути сумніви й приступити до пошуків. Оминаючи багато цікавих подробиць зі споминів матері й моїх власних, документальне обґрунтування справи на початку пошуків було мінімальне.

Тільки й того, що на виписку з парафіяльної книги Києво-Либідської Володимирської церкви про народження моєї мами, її мати (Ольга Олександрівна) була зазначена лише як особа “католического вероісповедання”. Жодного документа, де було б зазначено дівоче прізвище “особи”, дата і місце народження або національність, ми не мали.

Ба більше — усні перекази моєї мами про її матір подекуди не збігались із тим, що сам чув від бабці Олі. Першим каменем спотикання було її родове прізвище: Лішнівська, Вішньовська, Лішньовська?

Почали з інтернет-пошуків в оцифро-

Серед білих плям родоводу Нотатки з подорожі

Не дуже помітним явищем сьогодення (у кожному разі, в медіях ця тема не знайшла відповідного відбиття) є масова зацікавленість громадян власною генеалогією. Кажу: масова, бо з цього приводу в РАЦСах Києва — черги, а в архівах не вистачає місць для роботи численних відвідувачів. Тому дуже прошу пробачити мені особистісний аспект, бо хочу на реальному прикладі заохотити читачів до шляхетної праці над собою.

ваних адресних книгах, що вмішували імена і прізвища державних службовців деяких районів Польщі. Невдовзі раділи як діти — вважали, що знайшли братів Олі, але згодом інформація не підтвердилась. Стало зрозумілим, що на успіх можна розраховувати лише безпосередньо в Польщі.

Згадуючи рік смерті бабусі, ми з моїм братом зупинились на 1952—1953 й цим марно навантажили працівницю одного з РАЦСів Києва, пані Оксану, котра добросовісно, але марно перерила кілька книжок в архіві.

Зрушити з мертвої точки допоміг доглядач Солом’янського кладовища, який майже одразу знайшов відповідний запис у *Обліковій книзі* 60-річної давнини. Це дало можливість отримати в РАЦСі *Витяг з Державного реєстру цивільного стану громадян* і відповідне *Свідоцтво*, що офіційно підтверджували факт і дату смерті у віці 75 років Ольги Олександрівни Горяної, польки за національністю.

Отже, склалась (і була підтверджена метриками) тяглість від бабусі через матір до мене. Проте надалі залишались у таємниці (тим паче — не мали документального підтвердження) родинне прізвище Олі, дата і місце її народження, а відтак була невідомою дорога до її родичів.

Довгими були пошуки в *Центральному державному архіві громадських об’єднань України*, де ми з дружиною намагались знайти запис про шлюб подружжя Горяних, сподіваючись відкрити прізвище дружини мого діда. Робота ускладнювалась кількістю храмів, які тоді діяли у Києві, й відповідно великою кількістю парафіяльних книг обліку. Переглянули багато книг записів, проте потрібного не знайшли...

Отож, документи треба шукати за Бугом. До речі, нинішні мешканці західних областей України можуть шукати своїх предків у *Archiwum Główny Akt Dawnych* (Варшава), де, серед іншого, зосереджені метричні книги і книги записів громадянського стану та парафіяльні книги всіх віросповідань за період до 1939 року: agad.gov.pl, або для тих, хто шойно починає пошуки: www.agad.archiwa.gov.pl/genealogia/poradnik.html

У клопотах шукачів суті

Коли трапилась нагода виїхати до Польщі у видавничих справах, вирішили з дружиною знайти час для досліджень у рідному краї моєї бабусі. Легко вирішити, та не просто здійснити. Зваживши всі варіанти, запланували осісти у Кракові, звідки робити відскоки до потрібних установ у Катовицях і Бельську-Бялій.

Забігаючи наперед, зауважу, що фінансовий аспект реалізації намірів у виконанні двох осіб упродовж 8 днів, виявився до-

сить обтяжливим для кишені. Проїзд автобусом Київ-Краків і Краків-Київ — 2000 грн (враховуючи пільги для пенсіонерів); готель за 7 днів із сніданками — 1200 злотих (8500 грн); два виїзди автобусом Краків-Катовиці та Краків-Бельську-Біала (і назад) плюс харчування і частково міський транспорт — 500 злотих (3600 грн).

Як не крути, але вся ця імпреза обійшлася нам у 14100 грн на дві особи. Щоправда, у Євро — це цілком пристойно і недорого — 470, тобто 235 EUR на особу. Особливо, враховуючи, що середня заробітна плата у Польщі становить 1100 EUR. Щоправда в Австрії вона дорівнює 2900, у Великій Британії — 3300, у Данії — 4300 EUR, а от у Болгарії — лише 450, тобто майже вдвісттеро менше ніж у Люксембургу (4350 EUR).

Як відомо, середня заробітна плата в Україні становить 4400 грн, тобто 147 EUR, або у 7,5 разів менша, ніж у Польщі. Це є проста відповідь на запитання: *Чому майже 80% молодих українців хочуть виїхати на Захід?*

І не лише хочуть, а й активно вчать іноземні мови (часом не дуже володіючи рідною).

У нашому випадку проблеми мови не було по обидва боки кордону, а гроші ми витратили не на розваги, а на збагачення власних знань, використовуючи величезні можливості, що їх надають польські архіви, музеї та спілкування з дуже освіченими особами.

Попередня інформаційна розвідка в інтернеті та документи, знайдені в Києві, спрямували нас до *Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Bielsku-Białej*, що по вул. Пілсудського, 43. За тиждень до цього ми надіслали з Києва лист до керівника цієї державної установи, пана Павла Гудзика, вказавши дату нашого прибуття, а отже наша поява була очікуваною.

Тут треба зазначити, що попри дві Світові війни і 46-літній період панування комуністично-совєцької ідеології та відповідної організації життя суспільства, у Польщі збережено майже всі історичні, архівні й ділові документи, деякі з яких сягають глибини IX-XI століть.

Ми шукали інформацію у будь-яких документах з XIX століття, де може бути прізвище мого прадіда Александера і його дітей. Нам поклали на стіл кілька *Адресних книг*, з яких ми дізнались багато цікавого про розвиток міста Бяла, але не знайшли родичів.

У місцевій Курії, звернувшись до якої (намалювавши план, щоб потрапити) нам порадили в Архіві, отець Даріуш старанно намагався нам допомогти. Згадував місцеву ситуацію і події в середині позаминулого століття, аж врешті визначив, що запи-

В гостях у славетного Едварда Станека, теолога, автора понад 100 книжок

си, які нас цікавлять, можуть бути у старих книгах парафії *Opatrzności Bożej* (Божого Провидіння).

Не коротку й нелегку дорогу до вказаної адреси ми долали пішки, усвідомлюючи, що ходимо слідами наших давніх прямих предків.

Для спокою душі

У парафіяльній канцелярії симпатична пані Дорота вислухала нас, записала все що стосувалось наших пошуків і попросила зателефонувати наступного дня по обіді. А поки що порадила пошукати відповіді на наші питання серед документів в Архіві Краківської Архієпископальної Курії та в Історичному відділі Бібліотеки Ягеллонського Університету.

Оформлення перепусток і впровадження нас до реєстру читачів відбулось швидко, позаяк у Бібліотеці Університету знаходиться десяток найменувань моїх книжок. Значно більше часу знадобилось для вибору в каталозі потрібних *Адресних книг*, виданих на рубежі XIX-XX століть.

На жаль, серед десятків тисяч прізвищ міщан, підприємців, державних службовців, власників і орендарів не було зазначено наших предків.

Наступного дня нас привітали радісними усмішками в Курії, де ми опинились серед професійних дослідників давніх писаних джерел. Дехто з них мав рукавички і обережно перегортав сторінки фоліантів, що лежали на спеціальних пюпітрах.

Нам принесли величезну теку, в якій вміщено п’ять парафіяльних книг міста Бяла із записами упродовж XIX століття і дозволили фотографувати необхідні документи про народження і хрещення.

Цікава це була робота і наука для нас — вивчати історію через призму фактів, що відбувались півтора століття тому на теренах, які тоді перебували під владою Австро-Угорської Імперії. Дати, імена, прізвища, місця осіб у суспільній ієрархії, різні почерки, мови: латина, німецька, польська.

Запис про народження у червні 1882-го і хрещення у січні 1883 року Ольги Емілії Лешньовської, засвідчені присутністю її батька Александера та матері, а також свідків, священика і його помічника-писаря, ми знайшли наступного дня, коли переглядали метричні книги за 1810–1889 роки.

А невдовзі знайшли й подібний запис щодо Максиміліана, брата Ольги. Цю велику радість ми переживаємо досі, сподіваючись віднайти інших членів великої родини Лешньовських та їх нащадків...

Вільний вихід громадян України у великий світ — це не сам *безвіз*, що відкриває ворота на кордоні. Бо справжнє відчуття свободи і радості усвідомлюють ті, хто знає, що на них чекають по той бік кордону.

Це зовсім не означає, що є можливість “рвонути” з України. Серйозні рішення визрівають у голові й серці, у їх поєднанні з Духом. Маємо багато роботи на рідній землі, з якої вийшли й до якої свого часу повернемось. Європейський шлях розвитку — це не заявлені мантри політиків, а наша праця над самовдосконаленням себе й розбудовою Вітчизни.

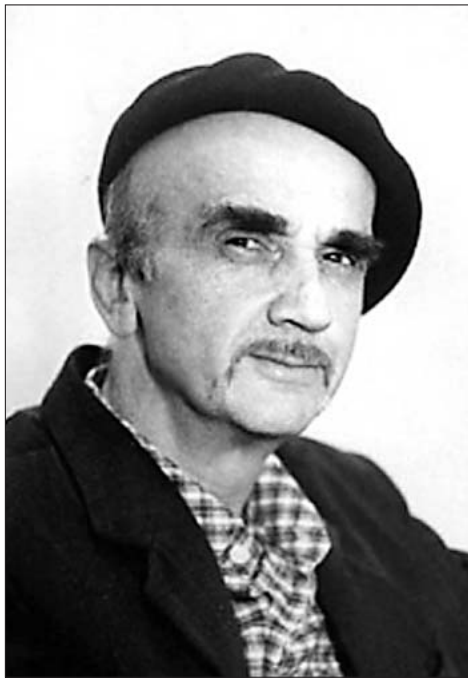
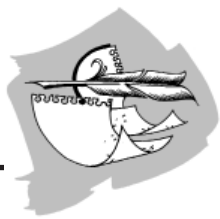
У всякого — своя доля і свій світ широкий. Світ широкий — це поняття не лише географічне. Передусім, це духовне усвідомлення великої родинної спільноти, яка виходить за межі матеріального.

“Суть не по листю — по кореню мітку веде”.

На сторінках спільної українсько-польської історії вписано дуже багато свідчень про єдині корені наших предків.

Вуличний театр у Кракові

Юрій ЛОГВИН,
письменник і художник, м. Київ

У часи мого дитинства найпохмурішим часом був відтинок, коли закінчувались ковзани, лижі, санки і ковзанки, а до тепла ще довго. Єдиною розвагою був кригоплав. Про це ми дізнавались із далеких вибухів десь біля залізничного мосту. То сапери підривали крижані затори, справжні крижані тороси, які насувалися на місто. Якби ту кригу не спинили і не розбили на дрібніші частини, то вони могли б просто стерти опори мосту.

Було суцільне крижане поле. І от лід тріскав. З’являлися полоси темної води. А згори прибували і прибували нові крижини: більші і менші, і зовсім крижана труха.

Після видовища кригоплаву, коли по темній воді сунули потемнілі набряклі крижини, вода зрештою очистилась. Через сталеві темні води звивались дрібним ряботінням хвиль під поривами колючого вітру, який чомусь віяв знизу. Цей холод і вогкість, тяглися, здавалося, нескінченно. Але потім ми встигли помітити, що над водою швидко пливли білі хмари, а між ними все більше і більше ставало блакиті. І Дніпрові струмені мінялись безліччю відтінків синяви: від темного індиго-фіолетового, до кольору найкращої і найдорожчої бірюзи. І тоді в Дніпрі починався справжній рух.

Згори з’являлися колісні допотопні буксири, що тягли довжелезні плоти деревини з Білорусії. На них прибувало найкраще надбання країни — віковічні ліси. Знизу ішли самохідні баржі, великі колісні пароплави тягли вгору каравани менших барж, а на них насипані гори руди. Пасажирські пароплави я не пам’ятаю, бо запам’ятовував те, що мене цікавило, що малював. А малювати хотілося весь час. Але ще було вогко, і була холодна земля.

Ми з бабусею і маленькою сестричкою майже щодня гуляли на Володимирській гірці. До неї, по-перше, було найлегше дійти з нашого будинку. По-друге, сидіти цілими днями у глибокій підвальної кімнаті було несила. Я спинався на Володимирській гірці біля огорожі, аби туди, у те велике урвище, ніхто не впав, і дивився на той неспинний вгору і вниз рух по блакитному Дніпру. Мене рух пароплавів просто заколисав... А сам Дніпро з кожним днем піднімався і ширшав по ближчих островах, підкрадався до всієї Дніпрові пойми на Лівому березі. Як піднімалася вода до Правого берега, мені не було видно. Його закривав крутий схил київських гірок і гранітні брили набережної. А сонце з кожним днем підсушувало всі кручі Правого берега, які тоді не були зарослі деревами, як зараз, то можна було, стоячи на

Дніпровські «фрегати»

Володимирській гірці, спостерігати, який був рух по Набережній: як ішли люди, їздили підводи, зідка автомобілі... Зрештою, я зміг сісти, зайшовши за огорожу, вмовившись просто на землі на краю схилу і малювати Дніпро і пароплави.

На той час усі зарості верб, осокорів і тополь вигравали молодістю та свіжою зеленню. Це ще сильніше обмальовувало білі латки піщаних сліпучих берегів.

Наче на моє замовлення, згори по Дніпру сунув пароплав. Темний, здається, чи не чорного кольору, з величезною трубою, на якій була червона смуга. Також над цим довгим, низьким, широким і плоским пароплавом стриміла довга щогла, а на ній теліпався прапорець. За частиною, де капітанська рубка і там якісь приміщення, далі вже так, як на тогочасних паротях такий ніби тендер. Далі була в цього самого пароплава низька його частина, на якій лежало, здається, вугілля. І над тим всім викривлені залізні дуги, на які потім натягали якийсь брезент чи щось таке.

Коли вода спала і ставало вже гаряче, я вже пам’ятаю, з’явилися один чи два прогулянкові катери. Тоді на них могли їздити на прогулянки. Зараз це називається корпоративною, а тоді ними могли, винаймавши, їздити якісь інститути чи, наприклад, академія архітектури. І от на одному з найрозкішніших колісних пароплавів нам, всій нашій сім’ї, довелося відбутися в далеку, як на той час, подорож. Це був 1952 рік.

Батько мені зробив неймовірний подарунок! У дерев’яній коробці акварельні фарби, якими він ще малював до війни, хтось зберіг в окупації, хоча батько був в армії, і ці фарби він мені дав. Ці фарби виготовлено в Ленінграді на заводі фарб, на “Набережній Черної річки”, вона так називалась, були кращі, ніж сучасні найзнаменитіші англійські віндзорські фарби. Але я не про це. Батько там заробив якісь гроші, робив перспективи різним будівельним організаціям. І от він захалтурив такі гроші, що ми змогли всією сім’єю поїхати в Кременчук. Трипалубний

мелодію. Але те все таке слабеньке і тихеньке, як і він сам. Йому вже було десь років під 80. І йому подавали: хто 20 копійок, хто більше. І в тому його капелюсі-канотье було карбованців зо два. Це було не просто жебракування, а він усе гідно заробляв.

На Поштової площі у єдиному місці був великий транспортний рух. Там ще тоді на великих надутих шинах тяглися і ваговози, і звичайні підводи із запряженими в них кінськими, машини, трамвай... Якось ми перейшли шлях і опинилися на річковому вокзалі. Річковий вокзал був там же, де і нинішній, може, на метрів 10 вище чи нижче, але не більше.

То біла дерев’яна будівля, одноповерхова. Якщо не помилюся, то, може, вона була до Дніпра і двоповерхова, але саме до площі в цій будівлі був лише один поверх. На будівлі якась башточка, а на ній щогла, на якій майорів прапор. І от ми зайшли в залу чекання. Там дуже потерта дерев’яна підлога, десь і заплывана, із залишками лузги від насіння, а десь і недопалками. Сиділи ми там не

довго. Зрештою, по репродуктору оголосили, що почалася посадка на наш теплоход. Ми спускаємось. Урівень із цим вокзалом верхня палуба прекрасного білосніжного пароплава “Іосіф Сталін”. У нас перевіряють квитки, ми спустились нижче. Шукаємо свою каюту, вхід до неї був через внутрішній довгий коридор, але вікна виходили на галерею. На неї також можна було вийти, пройшовши цей коридор далі, потім вийшовши через вихід туди, і таким чином пройти по всьому периметру пароплава.

Отут ми вже чекали довго.

Пароплав дав гудок. Він стояв кормою вниз до течії, а носом проти неї. І от пароплав почав відходити. Було чути, як працює ця машина, як хлопотить вода. Ми потроху піднімалися вгору, а потім почали розвертатися вниз. І якраз, коли ми відпливали, почали залягати глибокі тіні на дніпрові кручі, які нависали над нами з правого боку. Наша каюта саме була по правому борту. Вода якраз ставала світлішою. Так завжди увечері: небо темнішає, а вода світлішає. А тут було так, що і вода, і небо були майже одного тону. А на київських горах уже лягло сонце. Але не червоне чи помаранчеве західне сонце, а ледь золотаве. І тоді, через багато років, коли прочитав вірш Миколи Зерова про Дніпро, то зрозумів, що він надзвичайно точно передає той стан, коли ми проходили повз Видубицький монастир. І вже далі гори почали відходити від нас праворуч. Такот, у 1932 чи 1933 році, за рік чи два до свого ув’язнення і смерті в Сандормосі, Зеров писав: “Дніпро засклався. По горах тепла тінь. Ритмічні допотопно б’ють колеса. Звернись лицем до низового плеса і хоч в думках зазивний поклик кинь”.

У нас був другий клас. Не люкс. Там, на цьому пароплаві, був і третій клас, вниз. Його ілюмінатори виходили якраз над воду. Але ми туди не спускалися. Там була бідна публіка, люди з села, які їхали зі своїми торбами, кошиками, мішками. Ми сиділи у своїй білосніжній каюті. На ресторан грошей не було, припаси мали з собою. Бабуся і мама наготували усіляких бутербродів, морсу, рідкого киселю для сестри і доброго хліба.

Коли вранці я прокинувся, побачив, що вже гір і круч немає праворуч, а обидва береги Дніпра начебто спустились вниз і стали, як мені здавалось, майже врівень із водою, що дуже здивувало.

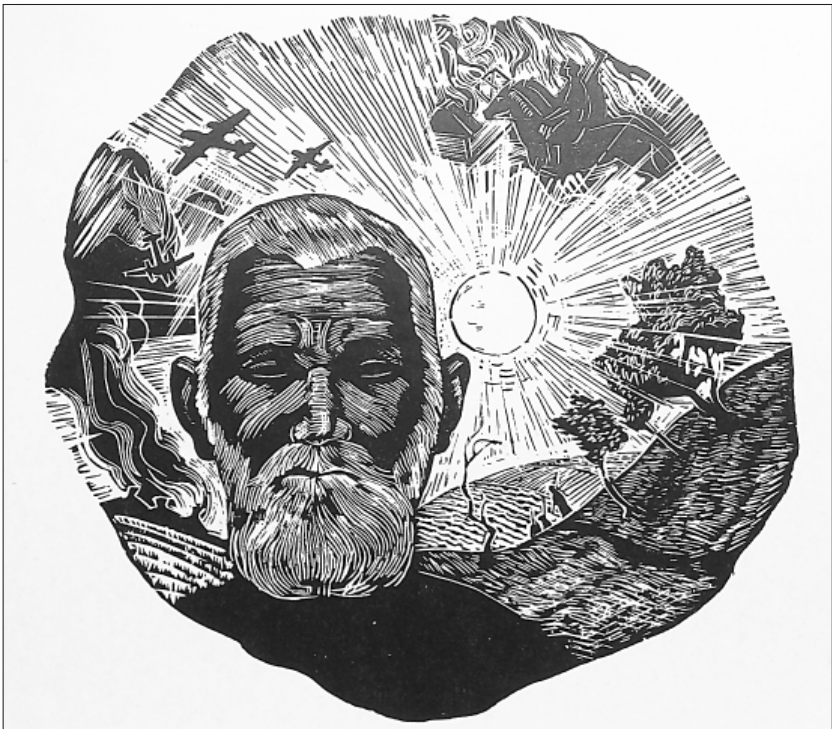
Пароплав рухався потихеньку. Я мав тоді добрий альбом, хороші фарби, якими мені батько дозволив малювати. І якось швидко він встигаю намалювати той пароплав, майже в той момент, коли він доходить до схилу і починає за нього заходити. Швидко малюю його аквареллю, і він наче навіть призупиняється, і раптом над ним здіймається біла пара. Тобто, дає гудок, але тут, на горі, його не чути. Звук перекриває гомін із Подільського узвозу і Поштової площі. Як мені вдалося це так швидко зробити, навіть не знаю, але цей малюнок у мене і зараз є... Потім уже беруся малювати острови Труханового, шматки зелені та білого піску, що виднілися над водою. Таким чином встиг і по пам’яті, і з натури замалювати пароплав на папері.

А тут треба зробити маленьку ремарочку. Далі ставало тепліше, вода піднімалася більше і заливала все навколо. Ще не було ніяких гідроелектростанцій уздовж Дніпра, крім Дніпрогесу, то бували повені, які заливали частину Рибальського острова, доходило до вулиць Куренівки. Деякі прибережні вулиці на Подолі підпливали водою.

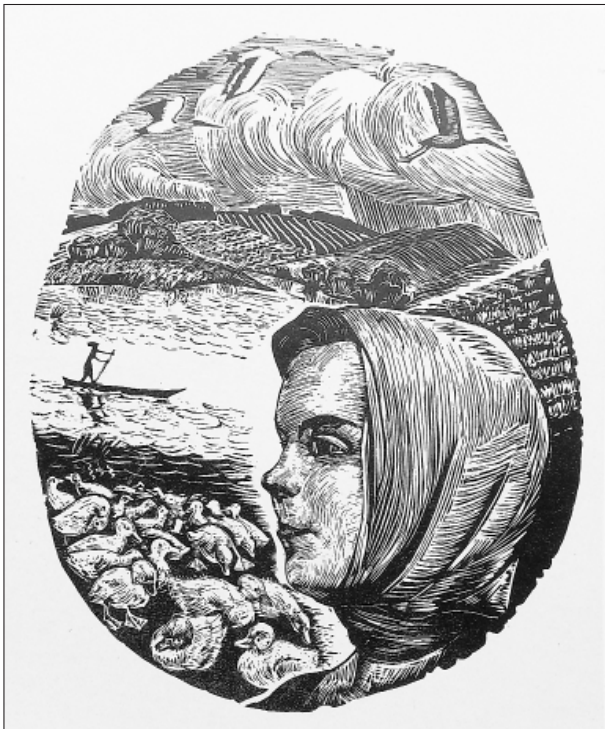
Найбільша повинь, яку я пам’ятаю, була у травні. Тоді вже було тепло, ми взяли з хлопцями гичку, таку шлюпку, і попливли, між деревами і кущами з затоки по Дніпру вгору, де через місяць-два уже був пляж. Вода прозора-прозора, ледь золотаво. У ній колихається зелена трава, а між нею, від наших ударів весел, шугають величезні смугасті окуні.

Пароплав “Іосіф Сталін”. Перед нами тоді постала дилема: як сповістити маминих подарунок, що ми прибуваємо? Спочатку була така версія напису: “Пливе на Іосифе Сталине”. Потім мама сказала: “Ні, Григорій, так не можна. Це буде антирадянщина. Давай, щось таке: Пливе на пароплаві Іосіф Сталін”. Зрештою, ми зупинились на такій телеграмі: “Встречайте нас пароходом Иосиф Сталин такого числа і о такой годині”. Коли цю телеграму приймали, а ми всі утрюх пішли на пошту, то жодних запитань у телеграфістки не було.

І от відправляємось до річкового вокзалу. Ми чомусь не їхали фунікулером, хоча у нас було чимало речей, мала дитина і всі мої художні причади, батько взяв фотоапарат, плівки і все інше, що потрібно для цієї справи. Отож ми спускалися вниз глиняною стежкою праворуч від фунікулера. Тоді майже всі кияни так робили, аби не платити 15 копійок. І там, десь на третині дороги, ми побачили старого, що сидів на рибальському стільчику. На ньому сорочка-толстовка підперезана шнуром із китицями, перед ним штатив. На ньому прикріплена губна гармоніка, а в руках невеличка, дуже стара, з пересохлим корпусом гітара. Він грав “На сопках Маньчжурії”, “Крутиться, вертится шар голубой” і акомпонував сам собі на цій губній гармонії, ще й притоптував ногою в якомусь старосвітському штіблеті на босу ногу. Грав гарно, помилок не робив, тримаючи

Дід Давид з села Долини біля Трипілья

Дівчина з Щербаківки, присілку Трипілья

Ми вийшли на верхню палубу. Складалося враження, що ми пливемо значно вище за ті береги. Зелені, із тими білосніжними смугами Дніпрового піску.

Перша зупинка в Трипільї.

Пристали до дебаркадера під знаменитими Трипільськими кручами. Тепер лівий борт виходив на берег — і я мерщій побіг до лівого борту, майже на саму корму. Там, на кормі, була якась тумба чи великий ящик. Я на нього вмонтував фарби, свій новенький альбом і почав писати зелену трипільську кручу. Вона спускалась у воду і поверталась до нас смугами ран жовто-золотавого глею. Смушка сніжно-білого піску сяяла на яких 15—20 метрів, а далі вода прозора-золота. Та вода правічного Славути, а на ній, в ось цій смушці, на яскравій траві стояв плавучий червоний бакен із ліхтарем. Чогось там його поставили чи він сушився. Може, його тільки пофарбували.

Фарби чисті, не забруднені, лягають рівно. Малюю просто так, як бачу. Зараз уже так не можу, починаю думати, як би це передати, прикидаю варіанти. Коли тут, як Пилип із конопель, з'являється чоловік у білому костюмі, білій фуражці а-ля товариш Сталін і починає критикувати мій етюд. Він несе якусь нісенітницю, якісь недоречні дурні зауваження. Підходить батько і гостро його перебиває. Просить відійти. Йдіть собі, не заважайте.

Дядечко презирливо копилить губу і підходить до своєї дами в крепжоржетовій сукні з великими підставними плечиками. Тоді це було модно, аби плечі були під прямим кутом до всього тулуба. І от цей дядечко, так, аби всі чули, заявляє своїй дамі:

“Триполье — это страшные бандитские места. Что здесь было в гражданскую войну, трудно описать. Ой-ой-ой, трудно описать”.

Я не знав тоді, що через 12 років повернуся в ці “бандитские места” і малюватиму останнього живого бійця загону батька Зеленого. Славного діда Майку (Степана Саєнка).

Що він іще говорить своїй дамі, я не чую, бо пароплав дає гудок, і той злітає вгору, аж над кручі. Звідтам, від тих зелених, майже смарагдових круч, він відбивається золотими шрамами, де видно ту глинисту субстанцію, відлунюється над блакитними плесами. Нестерпно білий “Іосіф Сталін” неспішно виходить на фарватер і набирає швидкості. Він посувається до лівого берега. А берег той аж світить пасмом білого пісочку невисокого урвища, а над ним ростуть фіолетові й рожеві дрони густої шелюги. На них тьмяна зелененьких листочків.

Що їли, як спали, де гуляли, крім, як на корму, згадати не можу. Та й часу минуло 65 років.

Зате запам'яталось ось що. Фарватер повертає ліворуч і підступає до нас низький лівий берег. На ньому дядьки штилями смикали з копиці сіно і, несучи над со-

бою справжню гору, поспішали до човнів. Там інші дядьки це сіно приймали і вивозили великі скирди на човнах. Вони були ширші за човни і звисали до самої води. Коли з берега повівав вітер, він доносив до нас дивний дух свіжого сіна з лугових трав, від чого на душі розливалось якесь блаженство.

Потім фарватер повертав до правого берега, де був пологий спуск до води, туди приганяли череду, вона стояла у воді, що доходила їй аж до вимені. Одні смоктали воду, інші підняли рогаті голови і наче дивились кудись у далечині, немов когось виглядали.

В іншому місці, де кручі трохи відступали від берега, паслися коні. Чомусь усі гнідої масті. Потім на берегах не було нічого.

помічати такі дрібні далекі деталі, які з дорослих ніхто і не бачив.

І от так ми подорожували до самого вечора. Під вечір вже були в Переяславі-Хмельницькому. Тут зупинка довга. Для мене це була радісна річ. Коли стояли пришвартовувались, тепер уже правим бортом до дебаркадера, який був двоповерховим, навіть мав якийсь готель чи що. Сама будівля станції пофарбована білою і блакитною олійною фарбою, а верх зеленою.

Там, біля цього дебаркадера, прив'язано багато човнів. У Києві ми їздили тільки на пляж і на моторному човні, який мені не цікаво малювати, а тут були старі Дніпрові перлини, справжні човни-довбанки. От я і заходився їх малювати.

Тамтешні човни малював олівцем. Ці малюнки на аркушах того альбому в мене ще й

реджає другий. І от із цих човнів починають вибирати сітку. Коли її підтягають до самої поверхні, то над нею з'являються кілька великих риб. Шук чи, може, це були головані чи жерехи. А рибалки вже човни між собою з'єднують і починають вибирати ту рибу. От така картина. Один із тих човнів, хоча вже й сутеніло, я встиг намалювати. Уперше в житті побачив, як рибалки “виламують” сітку. Це були справжні, професійні, споконвічні дніпровські рибалки.

Зауважу, що Дніпро був тоді повноводним, хоча це був уже серпень.

До речі, кожного року, коли не було Київської ГЕС, не було Канівської чи Кременчуцької, до самого Дніпрогесу скрізь була добра течія. І щоразу, залежно від того, якою була зима, осінь і весна, тобто, були дощі чи великі сніги, Дніпро весь час міняв свій фарватер. Тому на тих, хто ставив бакени, лягала велика відповідальність: пройти весь маршрут, який їм належало охороняти та оберігати, і знати де, які відмілини чи ями... Це були справжні лоцмани, знавці своєї справи. Випадкові люди там не затримувалися, я це добре пам'ятаю. Як правило, бакенщиками були молоді хлопці чи дядьки з прибережних сіл. Для них Дніпро був усім: давав роботу, був батьком, мамою-годувальницею.

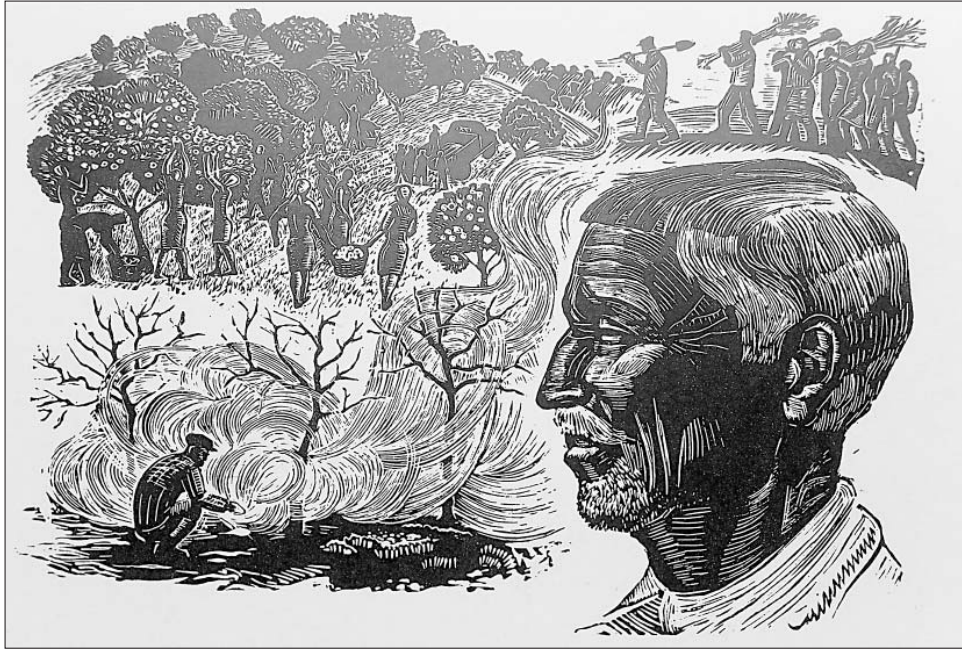
Отже, повертаюся знов до того, що Дніпро був повноводним і біля Переяслава-Хмельницького і трохи нижче за течією не було ніяких одмилин. Тому ні баржі, ні пароплави там не сідали і їх не доводилося стягувати буксиром.

У Кременчук прибули вранці. Це, до речі, моє рідне місто. Тут я народився. Коли ще майже не розмовляв, батько і його брат Андрій взяли мене на риболовлю. Зловили якусь рибку, дали мені її потримати. Але я в неї так вчепився, що не хотів віддавати. Її змогли забрати лише тоді, коли вловили іншу. Видно, це з того часу в мене така велика любов до риби, бо я її дуже люблю.

Другим моїм уподобанням, крім малювання і письма, була риболовля, але з нею мені ніколи не щастило. Тільки раз чи двічі. Зокрема на річці Стрипі, коли ловив рибу руками в траві під берегом. Навчився так вправно це робити, що за раз міг принести не менше одного-двох кілограмів.

А вдруге на морі, коли ми “самодурами” (щось схоже на сучасні спінінги) ловили по 5-6 рибок за раз. Всі інші спроби ловити рибу на вудочку чи інші снасті закінчувалися повним фіаско.

Чим мене розчарував тоді Дніпро? Він тут здавався не широким, тому що ми вже були на березі, і смушка води, а далі такий зелений острів, і скрізь велике каміння, таке завбільшки, як півкімнати. І от ці великі гранітні камені стирчали з води. Проте вони не були гострі, а наче оброблені кимось: гладенькі, теплі, бо їх зранку вже нагріло сонце. Ми там побули кілька днів у маминих приятелів. Їздили грібною шлюпою на острів, де всі відпочивали, і там теж були камені, хоч і пісок, і шелюх. Мене тоді розчарував Кременчук тим, що там не було веселих високих круч, як над Києвом чи в Каневі. Тут було все рівне, пласке, а отже, і не справило враження на київську дитину-художника.

Дід Майка. Гравюра. 1966 рік

Зате враз з'являлося кілька сірих чапель, що летіли на лівий берег. Важко махали крилами, а шиї поскладали вдвічі. І голова, і дзьоб наче лежали між крилами. Тільки гострі дзьоби, наче багнети, повиставляли вперед.

Гострокрилі метушливі крачки водили хороводи над самісінькою водою.

Наш розкішний пароплав минав убогі причали на понтонах. На березі баби та молоді з кошиками щось намагалися прокричати, але ми не чули.

Краєвиди постійно змінювалися. З правого боку рибалки ловили рибу, а далі були звичайні картини: череда, коні, люди...

Дніпро, як мені тоді здавалося, був безмежний. Дуже дивно, що ми ідемо весь час від правого берега до лівого і між цими берегами завжди залишалася дуже широка смуга води. Тому не завжди була можливість усе розгледіти, але часто вдавалося

досі залишилися. А потім був просто подарунок від долі: надзвичайно красиве, низьке, уже передвечірнє сонце. Момент, коли вода саме склється, небо стає темнішим за воду. І тут я бачу, що десь метрів за сто від нашого пароплава пливуть два човни. Один випе-

Автопортрет

Симпозіум монументальної кераміки — ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ

Антон Тихоновець “Сув'язь”

Світлана ПРУГЛО,
співробітниця інформаційної
служби НМЗУТ

З незначною перервою в два роки 10 кращих митців сучасної керамічної скульптури зі світовим ім'ям зібралися в одному з найкрасивіших місць України, неповторному й живописному куточку Полтавщини — Опішному. Саме тут, на базі Національного музею-заповідника українського гончарства, в рамках IX Тижня Національного Гончарного Здвиження в Опішному “Здвиг-2017”, проходив Міжнародний симпозіум монументальної кераміки “Філософія буття”.

Організатори мистецького форуму створили умови для творчого спілкування митців різних художніх напрямків та створення високомистецьких творів.

За умовами участі, упродовж 21 дня митці мали виготовити монументальну роботу на тему “Філософія буття” (не менше 200х150 см) та “Іменне панно” (50х50 см).

Цьогорічними “іменинниками” конкурсу стали Росана Бор-

толіні (Санта-Катаріна, Бразилія), Розаліна Бусел (Березіно, Республіка Білорусь), Інна Гуржій (Полтава, Україна), Андрій Ільїнський (Київ, Україна), Юрій Мусатов (Київ, Україна), Аліна Літвіненко (Олександрія, Україна), Ірина Норець (Київ, Україна), Тетяна Паламарчук (Кишинів, Республіка Молдова), Антон Тихоновець (Могильов, Республіка Білорусь), Анна Чавус (Львів, Україна).

“Майстерні” художників розташувалися під блакитним небом на мальовничому пагорбі, звідки добре милуватися краєвидами й щоденно надихатися світанком і заходом сонця, вдивлятися в хмаринки, спостерігати за пташиними польотами й творити, творити, творити...

Неабияк радувала атмосфера, яка панувала між митцями від початку й до кінця симпозіуму. Попри те, що це все ж змагання, учасники конкурсу усіляко допомагали один одному. Приємно було спостерігати й за творчим процесом, і за радісними й широкими емоціями — як під час випа-

лювання, так і після його завершення, коли результат напруженої праці виявився вдалим.

Митці встигли відвідати всі структурні підрозділи Музею-заповідника в Опішному: Центр розвитку духовної культури, Музей мистецької родини Кричев-

Тетяна Паламарчук “Древні”

Андрій Ільїнський “По той бік”

ських, Меморіальні музеї-садиби гончарки Олександрі Селюченко, гончарської родини Пошивайлів, філософа й колекціонера опішнянської кераміки Леоніда Сморжа.

Для учасників Е-літньої академії гончарства для харизматиків, романтиків, диваків і діячів, яка паралельно проходила в рамках IX Тижня Здвиження, мистці провели майстер-класи роботи з глиною, де ділилися досвідом і майстерністю. Ще художники-керамісти радо спілкувалися з відвідувачами музею, гордо демонструючи свої роботи, а вечорами збиралися в дружньому колі і кожен розповідав про свій мистецький шлях...

У такій атмосфері швидко минув 21 день. Настав час почути вирок компетентного журі, яке складалося з поважних керамологів та митців. Хвилюючись, учасники трепетно готувалися до фінальної виставки й представлення своїх робіт.

Після довгих, емоційних суперечок члени журі оголосили свій результат: найвищу нагороду — Гран-прі — отримала Анна Чавус за композицію “На місяці”.

У номінації “Філософія буття” (монументальні роботи) Першу премію здобув Андрій Ільїнський (“По той бік”); Другу премію — Антон Тихоновець (“Сув'язь”); Третю премію — Ірина Норець (“Граки прилетіли”).

У номінації “Іменне панно” нагороди розподілилися так: Перша премія — Розаліна Бусел (“Хвилювання”); Друга премія — Тетяна Паламарчук (“Двоє”);

Анна Чавус “На місяці”

Третя премія — Аліна Літвіненко (“Рушник”).

Від офіційних спонсорів симпозіуму художників-керамістів були відзначені заохочувальними преміями: “За зухвальство” — Аліна Літвіненко (“Револуція”); “За аристократизм твору” — Розана Бортолін (“Сосооп”); “За технологічні пошуки” — Юрій Мусатов (“Сьоме небо”, “Я не Будда”); “За шокує творче вирішення” — Розаліна Бусел (“Потік”); “За декоративність” — Тетяна Паламарчук (“Древні”); спеціальна відзнака журі — Інна Гуржій (“Взаємозалежність. Буття і час. Статистичність і рух”).

Кожна з робіт є цінним надбанням музейної колекції. Місцем їхнього постійного експонування стане Меморіальний музей-садиба філософа й колекціонера опішнянської кераміки Леоніда Сморжа.

P. S.: Зовсім скоро організатори оголосять прийом заявок на наступний симпозіум монументальної кераміки. Інформація про нього з'явиться на офіційному сайті Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Слідкуйте за новинами!

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2017

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 67

на 1 місяць 13 грн 06 коп. на 3 місяці 38 грн 12 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Володимир ЖИГУН

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сим'ї Сосніних, 3.
Загальний наклад у серпні — 15 200
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

